

“พันธกิจของนักเขียนอีสาน”...ในบริบทความทันสมัย จากนิตยสารทางอีสาน¹

ดร.แก้วตา จันทรานุสรณ์*

บทคัดย่อ

บทความนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อนำเสนอปรากฏการณ์การเคลื่อนไหวทางความคิดของนักเขียนอีสานในบริบทการเปลี่ยนแปลงไปสู่ความทันสมัย จากนิตยสาร “ทางอีสาน” ฉบับแรกพฤษภาคม-ฉบับรำลึก 24 มิถุนายน 2475 และฉบับ “โฮมบุญกองทุนทางอีสาน” รวม 15 ฉบับ นิตยสารทางอีสานเป็นนิตยสารใหม่ที่เกิดขึ้นโดยกลุ่มนักเขียนอีสานที่ต้องการเวทีสำหรับแสดงออกทางความคิดต่อสถานการณ์ความเคลื่อนไหวของสังคมท้องถิ่นและโลก ซึ่งแบ่งพื้นที่การนำเสนอออกเป็นหลายส่วนเพื่อครอบคลุมประเด็นประวัติศาสตร์ เศรษฐกิจ สังคม การเมือง วัฒนธรรมและบันเทิง รวมไปถึงความเคลื่อนไหวในประเด็นสำคัญระดับโลกที่ส่งผลกระทบต่องาน นิตยสารทางอีสานจึงเป็นฐานข้อมูลแสดงความเชื่อมโยงระหว่างอดีตกับปัจจุบันของอีสานและโลก เป็นตัวบท (text) ที่แสดงสถานะในระหว่าง (in between) วิถีดั้งเดิม (tradition) ของท้องถิ่นอีสานที่กำลังเผชิญหน้ากับภาวะความทันสมัย (modernity) จนสูญเสียตัวตนทางวัฒนธรรม

ผู้เขียนจึงมุ่งพิจารณาประเด็นทางสังคมผ่านมุมมองของนักเขียนอีสาน ตลอดจนความรู้สึกนึกคิดของผู้คนที่ถูกนำเสนอผ่านนิตยสารทางอีสาน โดยเฉพาะประเด็นทางสังคมที่อยู่ในสถานะระหว่างวิถีดั้งเดิมกับความทันสมัย ด้วยมโนทัศน์ทุกข์ทางสังคม (social suffering) และพื้นที่ในระหว่าง (in between) เพื่อตอบคำถามเกี่ยวกับตัวตนคนอีสานในพื้นที่ปะทะประสานระหว่างวิถีดั้งเดิมกับความทันสมัย ผลการศึกษาพบว่านักเขียนอีสานต่างตระหนักต่อบริบทการพัฒนาที่ได้้นำการเปลี่ยนแปลงมาสู่ท้องถิ่นและโลก โดยบริบทดังกล่าวได้ก่อให้เกิดวิกฤตเชิงคุณค่าและสูญเสียอัตลักษณ์ เพราะผู้คนใน

¹ บทความชิ้นนี้ปรับปรุงจากบทความเรื่อง “ไต่กับสุขและทุกข์ทางสังคมในระหว่างทางอีสาน” สำหรับนำเสนอในการประชุมวิชาการ เรื่อง “สุขกับโศกมิได้สั่นอย่างสงลั” ณ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น วันที่ 22 ธันวาคม 2555

* อาจารย์ประจำ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

วิธีดั้งเดิมส่วนหนึ่งไม่สามารถปรับตัวให้สอดคล้องกับโครงสร้างการพัฒนาไปสู่ความทันสมัยได้อย่างกลมกลืน ภาวะความอิหลักอิเหลื่อทางวัฒนธรรมทำให้ขาดความเชื่อมั่นในวัฒนธรรมของตน และแสวงหาการยอมรับด้วยการเลือกเลียนแบบความทันสมัย (copy modernity) โดยปราศจากความเข้าใจความหมายเชิงคุณค่าที่แท้จริงจนกลายเป็นวิกฤตทางวัฒนธรรม (cultural crisis) ทั้งนี้ นักเขียนในกลุ่มทางอีสานเชื่อว่าการขจัดความไม่รู้ด้วยความรู้ความเข้าใจอย่างรอบด้าน

Abstract

This article aims to present the phenomenon of the movement of thought of the Isan writer today in the context of changes to the date of the magazine “e Spirit to” guide *Haek-Marn* to commemorate June 24, 2475 and the “Home merit fund. e religion as “magazines, including 15 editions of e-Science is a new magazine made by a thread to a forum for the expression of opinion on the situation of local and global social movements. The presentation is divided into several sections to include the history, politics, economy, society, culture and entertainment. To the movement of the major issues affecting the global local

I intends to consider social issues through the perspective of a writer today. The wills of the people that were offered through the magazine’s religion. Particular social issues that are in the way between the traditional with the modern. The concept of social suffering, and the area in between to answer questions about the identity of the people of East clash between traditional ways and modern interface. The results showed that A context-aware game development has brought changes to local and global. By the context of the crisis has caused the value and loss of identity. Because people in the traditional way can not adapt to the structure to the modern development environments. Condition awkward cultural lack confidence in their own culture. And seek recognition by choosing to copy modernity without understanding the real value into a cultural crisis that is a group of e-Science believes that the elimination of ignorance. With a deep understanding of all sides.

Is a way to get over the grief today. I have intentionally and with without sacrificing their values. It is also a way of restoring the cultural identity of the Northeast at the end of it.

บทนำ : จากผู้เล่า “เรื่องแต่ง” สู่การเล่า “เรื่องจริง” (from fiction to non-fiction)

บริบทที่แวดล้อมการรวมกลุ่มเพื่อก่อตั้งสโมสรนักเขียนภาคอีสานคือ กระแสท้องถิ่นนิยมและการไหลบ่าของกระแสโลกาภิวัตน์ นักเขียนอีสานจึงเป็นเสมือนตัวแทนทางความนึกคิดของผู้ที่ยืนอยู่บนพื้นที่ในระหว่าง (in between) วิถีดั้งเดิม (tradition) และภาวะความทันสมัย (modernity) หรือระหว่างความท้องถิ่น (locality) และโลกาภิวัตน์ (globalization) ซึ่งภาวะในระหว่างนั้นอาจเต็มไปด้วยความอิหฺลัถิเหลือ คลุมเครือ พร่าเลือน แยกแย้ง ซับซ้อนและวิกฤต (crisis) โดยภาวะดังกล่าวนี้ได้ก่อรูปมายาวนานภายใต้ความสัมพันธ์เชิงอำนาจของส่วนกลางกับท้องถิ่น และทวีความเข้มข้นในยุคที่รัฐดำเนินนโยบายตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติเป็นต้นมา พร้อมๆ กันกับการที่นักเขียนใช้พื้นที่วรรณกรรมร่วมสมัยเป็นเวทีวิพากษ์ความคิดกระแสหลักโดยรัฐผ่านชะตากรรมของตัวละครท้องถิ่นมาอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะการตีแผ่วาทกรรมการพัฒนาที่ประกอบสร้างความชอบธรรมผ่านวิถี “โง่ จน เจ็บ” ของตัวละครอีสาน ด้วยลีลาการเล่าเรื่องเชิงเสียดสีผู้มีอำนาจสลับกับการแสดงโศกนาฏกรรมอันสะท้อนอารมณ์ของชีวิตชายขอบอำนาจซ้ำแล้วซ้ำอีกว่ากว่าถึงศตวรรษ

จากจนปัจจุบัน การพัฒนาได้นำการเปลี่ยนแปลงมาสู่สังคมอีสานทุกหย่อมหญ้า ชะตากรรมของตัวละครได้กลายเป็นชะตากรรมร่วมของผู้คนทั่วทั้งถิ่น นักเขียนบางคนเห็นว่าวิถีการเล่าเรื่องแบบเดิมๆ ไม่สามารถบอกเล่าความจริงทางสังคมอันสลับซับซ้อนของชีวิตอีสานยุคใหม่ได้ นักเขียนแนวนั้นถึงคติอีสานส่วนหนึ่งเห็นความจำเป็นที่จะต้องขยายพื้นที่เรื่องแต่ง (fiction) สู่พื้นที่การสื่อสารความเป็นจริง (non-fiction) ด้วยการศึกษาค้นคว้าข้อมูลทางประวัติศาสตร์เศรษฐกิจการเมืองมากขึ้น เพื่อใช้ข้อมูลดังกล่าวในการสร้างความสมจริงผ่านฉาก (setting) ซึ่งเป็นบริบทที่มีอิทธิพลต่อชีวิตและความนึกคิดของตัวละคร ดังนั้นการพิจารณามุมมองทางความคิดผ่านตัวบทวรรณกรรมร่วมสมัยของ

นักเขียนอีสาน จึงมิได้จำกัดวงเพียงการพิจารณาจากเรื่องแต่งเชิงสร้างสรรค์ (fiction) หากยังมีเวทีใหม่ๆ ที่นักเขียนอีสานร่วมกันสร้างขึ้นเพื่อนำเสนอความจริงทางสังคมในระดับต่างๆ โดยเฉพาะการเข้าถึงเรื่องราวชีวิต ความรู้สึกนึกคิด ของผู้คนชนบทที่ต่อสู้ดิ้นรนท่ามกลางกระแสการเปลี่ยนแปลงของโครงสร้างอำนาจการพัฒนาไปสู่ความทันสมัย และภายในโครงสร้างอำนาจนี้เองที่นักเขียนอีสานมุ่งนำเสนอให้เราเห็นสิ่งที่เรียกว่า “ทุกข์ทางสังคม” ผ่านนิตยสารทางอีสาน

ถนนสายความคิดที่ทอดสู่...ทางอีสาน

นิตยสารทางอีสาน เป็นนิตยสารน้องใหม่ที่เปิดตัวอย่างเป็นทางการเมื่อปลายปี 2554 โดยการนำของ ปรีดา ข้าวบ่อ ความร่วมมือของสำนักพิมพ์แม่คำผาง สำนักพิมพ์มีมิตร และสำนักพิมพ์ต่างๆ ในเครือบริษัทชนนิยมจำกัด โครงการจัดทำนิตยสาร “ทางอีสาน” เลือกเปิดตัวด้วยสื่ออิเล็กทรอนิกส์เว็บไซต์ (website) และเว็บ-แม็กกาซีน (web-magazine) ก่อน เพื่อประชาสัมพันธ์แนวความคิดและแนวทางการทำงานด้วยการระดมพลังความคิดของนักเขียนอีสานจำนวนมาก การประชุมระดมสมองเพื่อออกแบบนิตยสารแต่ละครั้งจึงราวกับการเปิดเวทีประจมนักเขียนทั้งภาคอีสาน เพราะมีนักเขียนอีสานหลายรุ่นหลากหลายประสบการณ์มาร่วมแสดงความคิดเห็นอันหลากหลายในชั้นทดลองเสนอสาระแต่ละแผนกแต่ละคอลัมน์

นิตยสารทางอีสานจึงเป็นเสมือนเวทีสำหรับนักคิด นักเขียนอีสาน ที่มีแนวทางการสื่อสารที่นำเสนออย่างยิง เพราะไม่ได้เป็นเพียงการร่วมงานเพื่อผลิตนิตยสารในเชิงการตลาด แต่ทางอีสานคือทางที่ถูกประกอบสร้างขึ้นจากสำนักตัวตนที่เข้มข้นภายใต้โครงการสัมมนา “ทางอีสาน : ลึกซึ้งรากเหง้า เข้าใจปัจจุบัน รู้ทันอนาคต”³ เพื่อถอดประสบการณ์สานสร้างความตระหนักในอิทธิพลของการพัฒนาและเสริมพลังความแข็งแกร่งในการเผชิญหน้ากับการเปลี่ยนแปลง จากกรณี “50 ปีที่ผ่านมา และอีก 20 ปีข้างหน้าอีสานเป็นอย่างไร” สู่โครงการ “กองทุนทางอีสาน” เพื่อมุ่งดำเนินการผลิตสื่อสิ่งพิมพ์เพื่อเพิ่มองค์ความรู้และความสุขด้านแก่ประชาชน ด้วยการปลูกชีวิตศิลปวัฒนธรรมผ่านรูปแบบการจัดกิจกรรมทางวิชาการ และประกอบกิจกรรมที่เป็นประโยชน์แก่สังคมส่วนร่วมโดยการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน เพราะบทเรียนจาก

³ แนวคิดหลักของนิตยสารทางอีสาน ฉบับพิเศษ “โอบอุ้มกองทุนทางอีสาน” 22 สิงหาคม 2555 ณ ชั้น 3 อาคารซิโน-ไท สถาบันการศึกษาของคนยุคใหม่ ตลาดบางลำพู จังหวัดขอนแก่น

ประวัติศาสตร์การพัฒนาได้ทำให้นักเขียนอีสานมองว่า “โคกจะสร้างและเป็นสุขได้อย่างยั่งยืนด้วยปัญญาจากการเรียนรู้และการรู้จักตนเอง”

นับเวลาเพียงกึ่งศตวรรษที่ผ่านมา เมื่ออีสานมีทางรถไฟ มีถนนมิตรภาพผ่าน มีแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ อีสานเปลี่ยนแปลงไปทั้งด้านดีและร้าย วันนี้ประเทศไทยกำลังจะเข้าร่วมประชาคมอาเซียน จะมีรถไฟรางคู่ความเร็วสูงเกิดขึ้น บทเรียนจากอดีตต้องส่องทางให้อีสานในอนาคต เปลี่ยนแปลงสู่ความเจริญรุ่งเรือง มีความสุขสันติ

หนังสือ “ทางอีสาน” มีหน้าที่นำองค์ความรู้จากผู้รู้ จากพี่น้องประชาชนทุกสาขา อาชีพทุกเผ่าพันธุ์ นำศาสตร์วิทยาทุกแขนง นำเหตุการณ์ข่าวสารจากทั่วโลกมาเผยแพร่สู่ผู้อ่าน เพื่อให้ทุกภาคส่วน “ลึกซึ่งรากเหง้า เข้าใจปัจจุบัน รู้ทันอนาคต”

“กองทุนทางอีสาน” ก่อตั้งขึ้นเพื่อระดมกำลังกาย แรงทรัพย์ แรงปัญญา และแรงใจจากทุกฝ่าย เพื่อนำมาสนับสนุนส่งเสริมองค์ความรู้ทุกด้านแก่ชาวอีสานและคนไทยทุกภูมิภาค คนอีสานมีจำนวนประชากร 1 ใน 3 ของประเทศ มีผืนแผ่นดินกว้างใหญ่ถึง 1 ใน 3 ของราชอาณาจักร ถ้าคนอีสานสร้างแปงตนเองใหม่ได้ ประเทศไทยพลิกเปลี่ยนทันที

คนอีสานต้องเข้มแข็ง มีหลักประกันในชีวิต มีเกียรติศักดิ์ศรีเห็นทิศทางอนาคต และมีความมุ่งมั่นร่วมกัน เมื่อภายในตัวเราพร้อม เงื่อนไขปัจจัยภายนอกล้วนแต่เป็นองค์คุณที่เอื้อแก่การพัฒนาก้าวหน้ายิ่งขึ้นของแผ่นดินไทย⁴

นักเขียนอาวุโสผู้เรืองนาม ลาว คำหอม ให้ข้อคิดว่า “...ผมอยากเห็นหนังสือที่ก้าวหน้า กล้าหาญ ทะนง องอาจ” ส่วน สนั่น ชูสกุล จุดประกายด้วยคำถามเชื่อมความคิดเชิงจารีตกับวิถีสันยว่า “ฮึดสอบสองกองสปีลคือระเบียบของการจัดการสังคม หลายคนอยากจะทำว่าเป็นธรรมานุญอีสานด้วยซ้ำไป แต่มันจะมีพลังเชื่อมต่ออย่างใดในกระแสโลกที่เป็นเสรีนิยม” สอดรับกับความคิดของนักเขียนอีสานรุ่นกลางอย่าง อาทิตย์ บำรุงเอื้อ กล่าวว่า “ทางอีสานเล่มนี้ต้องเตรียมตัวที่จะนำพี่น้องอีสานก้าวไปข้างหน้า ก้าวไปสู่โลกที่ทันสมัยยิ่งขึ้น” ความตื่นตัวทางความคิดผุดพวยขึ้นมากมายจากข้อเสนอของนักเขียนอีสานที่เข้าร่วมประชุม จนกระทั่ง สมชัย คำเพราะ ได้สกัดเป็นร้อยกรองภายหลังการประชุมว่า

⁴ หลักการและเหตุผลในการก่อตั้ง “กองทุนทางอีสาน” ในทางอีสาน ฉบับพิเศษ โสมบุญกองทุนทางอีสาน. 2555 หน้า 9.

“ทางอีสาน”-บ้านความคิดผลิตผล สะท้อนเงาตัวตนคนอีสาน
ให้เชื่อมโยงยุคสมัยในหอย่อมย่าน ถิ่นสถานบ้านคนดาวอุษาคเนย์...”
(ทางอีสาน ฉบับพิเศษ “โอบบุญอุทิศทุนทางอีสาน”. 2555 หน้า 6-7)

โดยเฉพาะการเป็นพื้นที่การสื่อสารข้อมูลของคนท้องถิ่นเพื่อเท่าทันต่อสถานการณ์ทางสังคมของประเทศและโลก แม้ผู้เขียนส่วนใหญ่ในนิตยสารทางอีสานจะเป็นนักเขียนที่เติบโตและมีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักจากงานเชิงสร้างสรรค์ (fiction) มาก่อนก็ตาม แต่กลับเลือกใช้พื้นที่ในทางอีสานสำหรับการนำเสนอข้อมูลในเชิงสารคดีและวิชาการมากขึ้น ดังสำเนาจาก “ทางอีสาน” เกี่ยวกับโครงการจัดทำนิตยสารบางส่วนที่ระบุว่า

พวกเราเห็นร่วมกันว่า ควรจัดทำนิตยสารรายเดือนหรือรายักษ์ที่ดีพิมพ์จำหน่ายทั่วไปแต่จะเน้นเป็นพิเศษในภาคอีสาน เนื้อหาครอบคลุมทั้งทางเศรษฐกิจ วัฒนธรรม สังคมและการเมือง เพื่อสื่อสารถึงคนหนุ่มสาวถึงเพื่อนปัญญาชน อีสระชน ผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น กลุ่มก้อนผู้ใส่ใจกับปัญหาบ้านเมืองและการสร้างความเป็นธรรมในสังคม ชมรมชาวอีสานในภูมิภาคต่างๆ รวมถึงเพื่อนมิตรผู้ใฝ่ความก้าวหน้าในขอบเขตทั่วประเทศและต่างแดน เริ่มต้นจากกลุ่มเป้าหมายเหล่านี้เพื่อให้ช่วยเป็นสื่อ เพื่อสานต่อและกระจายสู่คนรากหญ้าสู่คนส่วนใหญ่ต่อไป...ภาวะที่โลกกำลังปรับเปลี่ยนดุลยภาพทุกด้าน... เราจึงต้องเร่งเรียนรู้เรื่องประเทศของเรา ภูมิภาคของเราและเรียนรู้เรื่องของสากลประเทศ เราจะรวบรวมองค์ความรู้จากผู้รู้ จากเพื่อนมิตรทุกภูมิภาคและทั่วโลก นำมาปรับประสานกับเป้าหมายเฉพาะ โดยหยั่งลึกถึงรากเหง้า ถ่องแท้ในอัตลักษณ์ของชาติพันธุ์วรรณมาแล้วแผ่เชื่อมโยงถึงกันทั่วประเทศและทั่วสากลจักรวาล สร้างสำนึกรักถิ่นตน ขณะเดียวกันก็ก้าวพ้นการหลงยึดอยู่กับลักษณะถิ่น

(ทางอีสาน ฉบับแถม. 2555 หน้า 3)

ข้อความดังกล่าวข้างต้น ได้แสดงมุมมองของนักเขียนอีสานต่อความเป็นอีสานในสถานการณ์ความสัมพันธ์ที่สลับซับซ้อนมากขึ้น ตัวตนคนอีสานไม่ใช่ลักษณะที่ถูกกำหนดโดยความสัมพันธ์กับอำนาจรัฐส่วนกลางเท่านั้น แต่คนอีสานยังอยู่ภายใต้อำนาจโลกาภิวัตน์ที่แปลงโฉมมาในกติกาทุนนิยมเสรี วาทกรรมท้องถิ่น วาทกรรมภูมิภาคกลุ่มน้ำโขงและวาทกรรมอาเซียน ซึ่งล้วนมีผลต่อการนิยามความหมายของผู้คนอีสานในและนอกภูมิภาค ตะวันออกเฉียงเหนือ มีผลต่อการกำหนดโครงสร้างความสัมพันธ์ มีผลต่อระบบคุณค่าและอัตลักษณ์อีสาน

นิตยสารทางอีสาน ฉบับแอกหมาน ประจำเดือนพฤษภาคม 2555 (ภาพจาก <http://e-shann.com>)

หลากหลาย “เสียง” หลอมใจในพันธกิจสื่อสารมวลชน...สู่...องค์การมหาชน
อีสาน

ภาคส่วนของความคิดในนิตยสารทางอีสาน เกิดจากการระดมความเห็น
ของนักเขียนอีสานว่า อะไรบ้างคือคุณค่าแท้ที่ข้ามพ้นกาลเวลาและสามารถบงก
ความเป็นตัวตนของคนอีสานได้อย่างภาคภูมิ และอะไรบ้างที่ควรค่าแก่การสื่อสาร
เพื่อเป็นสติให้กับคนอีสานด้วยกัน คำถามเบื้องต้นนี้คือที่มาขององค์ประกอบด้าน
เนื้อหาและคอลัมน์สำคัญในทางอีสาน ตามเจตนาในคำขวัญ “ลึกซึ่งรากเหง้า เข้าใจ
ปัจจุบัน รู้ทันอนาคต” สิ่งที่ทางอีสานให้ความสำคัญคือการสื่อสารข้อมูลที่ทำให้คน
อีสานรู้จักตัวเองอย่างแท้จริงในทุกมิติ

จากหัวใจร่วมก่อตั้งโครงการฯ : บทบาทนักเขียนอีสานต่อการพัฒนา
ชาติไทยในบริบทโลก

เราเป็นใคร คือ คำถามสำคัญที่นำไปสู่คำตอบเกี่ยวกับตัวตนของนักเรียนอีสานว่า
เราเป็นพลโลก เราเป็นพลเมืองไทยที่มาจากภูมิลำเนาทั่วทุกภาค แม้ว่าส่วนใหญ่ของพวกเขา

เราเกิดในภาคอีสาน อันเป็นส่วนหนึ่งของโลกและของประเทศไทย แต่พวกเราอยากให้ทั้งโลกงดงามร่มเย็น ทั้งนี้...เพราะเราอยู่ในเมืองไทย เราจึงต้องทำให้เมืองไทยงดงามก่อน เราเลือกเน้นภาคอีสาน เป็นตัวอย่างในการพัฒนาชุมชนยุคโลกาภิวัตน์

เราทำอะไร คือ คำถามถึงพันธกิจที่นักเขียนอีสานถามตนและพวกเขาตอบว่า การพัฒนาชุมชนยุคโลกาภิวัตน์ สร้างสรรค์ สังคมอีสาน จะสำเร็จได้ด้วย “ปัญญาภิวัตน์” เรา ประมวลงานเป็นฝ่าย “สื่อสาร”...ปัญญาของพ่อแม่พี่น้อง ไปถึงพ่อแม่พี่น้องทั่วภาคอีสาน ทั่วประเทศไทย ทั่วโลก เราต้องการพลังปัญญาของพวกท่าน เราพยายามจะเป็นตัวสื่อกลางอย่างดีที่สุด ในขั้นต้น เราทำเว็บไซต์ และอิเล็กทรอนิกส์เริ่มจากชินก่อน คาดหวังว่า จะสามารถพิสูจน์ “ตัวตน” และ “ความสามารถ” สร้างสมาชิกเป็นเครือข่ายให้ได้ภายในหกเดือน จากนั้นจะออกเป็นนิตยสาร-สิ่งพิมพ์รายเดือน แล้วขยายเป็นรายปักษ์ ในอนาคต และในขั้นต้นของขั้นตอนนี้ เราขอคำแนะนำจากท่านทั้งหลาย ในทุกๆ เรื่อง...ได้โปรดกรุณาต่อพวกเรา....

(ทางอีสาน ฉบับแถมมาน. 2555 หน้า 5)

แม้เพื่อสร้างตนให้เท่าทันต่อการก้าวไปข้างหน้า แต่ทางอีสานไม่ได้ละทิ้งคุณค่าเชิงชนบมาจากฐานวัฒนธรรมความรู้ กองบรรณาธิการทางอีสานจึงเริ่มเปิดประเด็น “ความรู้” และ “ความจริง” ด้วย “อำนาจแห่งความศรัทธา” และกตเวทีต่อครูผู้มีคุณูปการทางความคิดและอุดมการณ์ทางสังคมด้วยบท “ไหว้ครู”

ในส่วนปฐมบทที่เริ่มด้วยการไหว้ครูนั้น แสดงการนำแนวคิดวิธีปฏิบัติที่ครูผู้บุกเบิกงานด้านสื่อสารมวลชนตั้งแต่ “อักษรสาส์น” ฉบับแรกจนถึงฉบับสุดท้าย (เมษายน 2492-ตุลาคม 2495) มาตีพิมพ์ด้วยเหตุผลว่า “เสมอด้การวางดอกไม้รูปเทียนคารวะครูบาอาจารย์ และบรรดาผู้ลากตมทางสายนี้้อย่างยากลำบาก” ซึ่งหมายถึง **อัศนี พลจันทร** ผู้นามปากกาว่า **นายผี** เจ้าของชิ้นงานอมตะกว่า 300 ชิ้นและบทกวีสำนวนว่า **อีสาน** “อิทธิพลของ “อีสาน” ต่อมหาชนคนอ่านในยุคนี้ เรียกว่า หัวใจนับแสนนับล้านดวงของคนอ่านทั่วประเทศ จนถึงวันนี้ยังไม่เคยพ่ายผู้ใดเลย” และส่งต่ออิทธิพลทางความคิดให้กับนักเขียนไทยในปัจจุบันด้วย

อีกด้านหนึ่งของคมความคิดจาก คำสิงห์ ศรีนอก (ลาว คำหอม) กล่าวว่า ความจริง “นายผี” อธิอีสาน ไม่ใช่อีสานอิงนายผี กล่าวถ้าทำไม่ดีคนจะคิดว่าเป็นหนังสือกวีนิพนธ์ อาจจะทำให้เกิดปัญหาบ้าง และเป็นคนเสนอว่าอีสานนั้นให้ไปตั้งชื่อก็ได้แต่ควรจะ

มีนามสกุล จนเป็น “ทางอีสาน” คำว่าทางนี้ภาษาอีสานแปลว่า *ฝ่าย* ตอนนีถือว่าเป็นการประกาศตัวว่าเป็น *หนังสือของฝ่ายอีสาน* ดังนั้น

“เมื่อปรากฏตัวอย่างนี้แล้วก็อยากให้ปรากฏตัวอย่างทะนงองอาจ อย่าอ้อมแอ้ม ในยุคปัจจุบัน เป็นยุคที่เราที่อยู่แล้วว่าเป็นยุควิกฤตของบ้านเมือง เพราะฉะนั้นเมื่อหนังสือของเราออกในยุคสมัยอย่างนี้ มีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องแสดงตัวตนให้ชัดเจน อย่าอ้อมค้อม อย่ามีปมค้อย ลูกขึ้นอย่างองอาจ มองไปข้างหน้า เสนอความคิดที่เราอยากให้เราคิด ต้องเป็นผู้นำทางความคิด...หนังสือทางอีสานต้องจับประเด็นปัญหาของบ้านเมืองตอนนี้ ขอใช้คำว่าวิกฤตจริงๆ ชื้อะไรมันก็วิกฤต...ทางอีสานควรจะสนใจในปัญหาปัจจุบันนี้ให้มาก...ทุกเรื่องต้องวิเคราะห์ให้ทางอีสานเป็นนิตยสารเชิงวิเคราะห์...” (ทางอีสาน ฉบับที่ 1 หน้า 10-11)

ดังนั้น น้าหนักของเนื้อหาในนิตยสารทางอีสาน จึงมุ่งเน้นการนำเสนอข้อมูลความเคลื่อนไหวในเชิงวิชาการว่าด้วยเศรษฐกิจ การเมืองของโลก การตัดสินใจของรัฐที่ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตและความทุกข์ยากของผู้คนในท้องถิ่นอีสาน

“ทางอีสาน” กับการรู้จักทุกข์ทางสังคมของอีสานในโครงสร้างอำนาจการพัฒนาและโลกาภิวัตน์

ที่ผ่านมาภาพจำความเป็นอีสานได้ถูกประกอบสร้างโดยสื่อกระแสหลักจากวาทกรรม “เจ็บไข้ ยากไร้ ไม่รู้” นั้น ได้ถูกผลิตซ้ำอย่างต่อเนื่องเพื่อสร้างความชอบธรรมให้กับอำนาจการพัฒนาภูมิภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ในขณะที่นักเขียนอีสานส่วนหนึ่งพยายามตอบโต้วาทกรรมดังกล่าวนั้นด้วยการนำเสนอภาพ ลูกอีสานในฐานะนักสู้ผู้มาน้ำใจ ซื่อสัตย์ตรงไปตรงมา และใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นบนฐานศีลธรรมในการแก้ไขปัญหาด้วยความพอเพียง ตลอดจนการนำเสนอภาพคนชายขอบที่ถูกกดทับด้วยโครงสร้างอำนาจและมายาคติที่ปิดกั้น “ความรู้ และ ความจริง”

คอลัมน์วันวาน กับวันหน้า : ประวัติศาสตร์ความคับข้องและการทำงานของโครงสร้างอำนาจการพัฒนา :

คอลัมน์ “วันวานกับวันหน้า” เป็นองค์ประกอบสำคัญอีกหนึ่งคอลัมน์ในนิตยสารทางอีสาน เนื้อหาเน้นการนำเสนอข้อมูลประวัติศาสตร์การพัฒนาสังคมอีสานที่เชื่อมโยงกับประเด็นปัญหาทางสังคมปัจจุบันและปัญหาที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคต ดังนี้

ทางอีสานฉบับแสดหมาน เปิดประเด็นการเรียนรู้จากเรื่อง “พายุลจะพัดอื้อ” ที่กล่าวถึงการเริ่มต้นของอำนาจการพัฒนาและภาพอีสานเมื่อ พ.ศ.2450 ผ่านสายตาของ สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ เสนาบดีกระทรวงมหาดไทยที่เห็นว่า “พวกชาวบ้าน ทำไร่นาหาเลี้ยงตัวเองได้ โดยไม่จำเป็นต้องใช้เงิน ความรู้สึกต้องการตัวเงินไม่รุนแรง เงินก็ไม่มีอำนาจเหมือนในเมืองที่ว่าเป็นศิริวิไลย จึงไม่มีใครมีใครสะสม แต่จะว่ายากจนก็ไม่ได้ เพราะเลี้ยงตัวได้โดยผาสุกไม่อัดคึด” จากนั้นเมื่อความเป็นอยู่ตามอัตภาพได้เลื่อน กลบด้วยวาทกรรม “ด้อยพัฒนา” การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองและเศรษฐกิจขนาดใหญ่ จึงได้เริ่มต้นขึ้น เมื่อรัฐบาลสยามเห็นว่าฝรั่งเศสเป็นภัยคุกคาม ต้องการยึดเอา “อีสาน” เป็นอาณานิคม หลังจากที่ได้เวียดนาม กัมพูชาและลาวเป็นอาณานิคมแล้ว รัฐบาลสยาม ต้องเปลี่ยนยุทธศาสตร์จากเดิมที่จะสร้างทางรถไฟไปภาคเหนือก่อน จำเป็นต้องเร่งสร้าง ทางรถไฟไปภาคอีสานแทนเพื่อต้านทานกับอิทธิพลของฝรั่งเศส ทางรถไฟในช่วงแรก แม้ จะไปถึงแค่โคราชแต่ก็มีบทบาทมหาศาลในการเปลี่ยนแปลงเศรษฐกิจอีสานในทุกด้าน ถนนมิตรภาพที่สหรัฐอเมริกาสร้างเพื่อรับใช้ยุทธศาสตร์ของเขา มีบทบาทกระตุ้นการ เปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจภาคอีสานอย่างไร ทางรถไฟสายกรุงเทพ-โคราช เมื่อร้อยปีที่ แล้วก็มีบทบาทไม่แพ้กัน (ทางอีสานฉบับแสดหมาน หน้า 45)

สรุปว่าภาคอีสานผ่านการเปลี่ยนแปลงกระแสใหญ่ 2 ระลอก สังคมชุมชน เปลี่ยนแปลงไปแล้วอย่างสิ้นเชิง สังคมเกษตรกรรมพึ่งพาตนเองหมดไปแล้ว และเมื่อโลก เข้าสู่ยุคโลกาภิวัตน์ พายุแห่งการเปลี่ยนแปลงกำลังพัดกระหน่ำภาคอีสาน

คำถามคือ เราจะรับมือกับการเปลี่ยนแปลงใหญ่หลวงรอบนี้อย่างไร โดยเฉพาะ เมื่อ “ประเทศไทยถูกกากบาท+ทะเลหลวงเส้นตั้งเหนือ-ใต้เชื่อมต่อสาธารณรัฐประชาชนจีนกับอาเซียนและโลกสากล เส้นนอนตะวันตก-ตะวันออกเชื่อมต่อมหาสมุทรอินเดียกับ มหาสมุทรแปซิฟิก พื้นที่ภาคอีสานอยู่ตรงกลางกากบาทนั้นพอดี”...ในอนาคตอันใกล้นี้ ผู้คนคงจะถูกต้อนเข้าสู่ตลาดแรงงาน ต้องเป็นผู้ขายแรงงาน ทั้งในภาคอุตสาหกรรมและ ภาคบริการ...คนที่จะสามารถยืนหยัดเป็นเกษตรกรรายย่อยที่ค่อนข้างจะมีเสถียรภาพได้ ต้องเป็นคนที่มีความรู้และใช้ความรู้เป็น อุตสาหะ และรวมเป็นกลุ่มเป็นเครือข่ายกัน... เมื่อเรายอมรับการพัฒนาทางวัตถุ แต่ควรมีภูมิคุ้มกันเอาไว้ การพัฒนาสังคมอีสานทาง ด้านอุตสาหกรรมและอุตสาหกรรมฟาร์ม นั้น เป็นกระแสใหญ่ที่ฝืนไม่ได้ ก็นำความสละว กสบายมาให้คนอีสานก็จริง แต่ในย้อมมีด้านลบด้านร้าย ทำลายคนอีสานด้วย (ทางอีสาน ฉบับแสดหมาน หน้า 47)

อำนาจการพัฒนาที่ปรากฏโฉมหน้าในฉบับที่ 1 เริ่มแสดงผลให้ “อีสาน สะเทือน” ในทางอีสานฉบับที่ 2 และประวัติศาสตร์หน้าสำคัญของอีสานจากอำนาจพัฒนาคือกรณี “กบฏผู้มีบุญ” “กบฏรเดช” จนถึงกรณีการจับกุม ชำนักการเมืองและประชาชนในข้อหา “แบ่งแยกดินแดนอีสาน” ติดตามลงมาจนถึงสงครามประชาชน ของพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย และยุคสงครามเย็นที่แต่งองค์ทรงเครื่องเป็นการต่อสู้ระหว่างลัทธิทุนนิยมเสรีกับลัทธิสังคมนิยม และบัดนี้อีสานกำลังเผชิญกับการรุกเข้าครอบงำสังคมไทยโดยองค์กรเหนือรัฐ (ทุนสากล) ในนามโลกาภิวัตน์ ทางอีสานฉบับที่ 2 ย้ำว่า เมื่อสังคมเผชิญกับความเปลี่ยนแปลงขนานใหญ่ นั้น ในอดีตเกิดการต่อสู้แล้วพลังท้องถิ่นพ่ายแพ้ ในอนาคตก็จะเกิดการต่อสู้ แล้วพลังท้องถิ่นก็อาจพ่ายแพ้ทำนองเดียวกับในอดีต เพราะการต่อสู้ที่โดดเดี่ยว ที่ไม่มีภูมิปัญญาอันถูกต้องชี้แนะ ไม่อาจจะต้านทานอภิมหาพลังจากภายนอกได้ พลังท้องถิ่นจึงจะต้องเชื่อมเครือข่ายเข้าด้วยกันทั้งประเทศไทยทั่วทั้งอาเซียน และทั่วทั้งโลก (ทางอีสานฉบับที่ 2 หน้า 29-32)

การเริ่มต้นความคิดในทางอีสานฉบับที่ 3 จากข้อมูลวันวานที่ชี้ “ข้อเสียหายของประวัติศาสตร์” ที่เกี่ยวพันกับอำนาจของผู้เขียนประวัติศาสตร์เพื่อพิทักษ์อำนาจของกลุ่มผลประโยชน์ เสียงของวันนี้คือการเรียกร้องให้สนใจเรื่อง “กลุ่มผลประโยชน์รายย่อย” เพราะความขัดแย้งในสังคมโลกปัจจุบัน มิใช่เรื่อง “ชนชั้น” สังคมโลกสลับซับซ้อนขึ้นมาก ทำให้เกิด “กลุ่มผลประโยชน์รายย่อย” มากมาย อันมีทั้งที่เป็นพันธมิตรกันและเป็นคู่ขัดแย้งกันในทางผลประโยชน์...กลุ่มผลประโยชน์รายย่อยที่ต่างวิ่งเข้าหาอำนาจรัฐเพื่อรักษาผลประโยชน์ของตน จะมีมากขึ้นทุกวัน เช่น วินมอเตอร์ไซด์ คิวรถตู้ ชาวไร่มันสำปะหลัง ชาวไร่กระเทียมในภาคเหนือที่โจมตีรัฐบาลว่าสองมาตรฐาน ช่วยเหลือแต่ชาวนาปลูกข้าวไม่ช่วยเหลือชาวไร่กระเทียม ชาวนายางพารา ชาวปศุสัตว์โคนม กองทุนพัฒนาบทบาทสตรีที่ตั้งขึ้นใหม่กับองค์กรพัฒนาสตรีที่มีอยู่แต่ดั้งเดิม ฯลฯ ...และเป็นที่มาของประเด็นการนำเสนอเรื่อง “ความขัดแย้งในหมู่ประชาชน” วันหน้า รัฐบาลใดหลงใหลใช้ยุทธวิธีประชานิยมมากไป ก็จะต้องเผชิญกับปัญหาที่พวกเขาไปเอาใจ “กลุ่มผลประโยชน์รายย่อย” จนเหลิงลืมหิน (ทางอีสาน ฉบับที่ 3 หน้า 16-19)

สิ่งที่เชื่อมโยงกับกลุ่มผลประโยชน์ทั้งรายใหญ่และรายย่อย คือ ที่ดินและทรัพยากรอื่นๆ ทางอีสานฉบับที่ 4 ซึ่งเน้นการนำเสนอประเด็นทางความคิดจากการประชุม หัวข้อ “ทรัพยากรที่ดินอีสานเป็นของใคร?” เมื่อวันที่ 6 กรกฎาคม 2555

ณ ห้องประชุม 2 คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี ด้วยถือว่าการประชุมนี้คือเวทีสำหรับประชาชนผู้หวงแหนแผ่นดินอีสาน ทรัพยากรใต้ดินอีสาน ที่ทุนสากลและรัฐไทยกำลังยื้อยุดฉุดกระชากไปจากคนอีสาน ด้วยกระบวนการที่สร้างความชอบธรรม “อีสานถูกสร้างจินตนาการว่าเป็นแผ่นดินที่แห้งแล้ง เป็นแผ่นดินที่ประชากรมีความรู้น้อยจนต้องมีโครงการพัฒนา” คอลัมน์วันวานกับวันหน้า จึงเลือกสื่อสารความคิดว่า “บูชาผีฟ้าให้ตีเกิด” ด้วยเห็นว่าในยุคที่องค์กรเหนือรัฐมีอำนาจกำหนดทุกสิ่ง คนอีสานปราศจากทางเลือกให้พึ่งพาได้อย่างแท้จริง นักเขียนทางอีสานจึงเสนอทางออกเชิงเสียดสีว่า ทางรอดของประชาชนเราคือ “บูชาผีฟ้า” หรือ ผีแดน ซึ่งเคยเป็นที่พึ่งพาทางจิตวิญญาณของคนโบราณนั้น น่าจะเป็นที่พึ่งทางจิตวิญญาณของมนุษย์ยุคใกล้ “สิ้นโลก” นี้ได้ เพราะการเคารพผีฟ้าคือการเคารพธรรมชาติ **อีสานต้องสู้ รักรัษธรรมชาติ ต่อต้านการทำลายสภาพแวดล้อม** (ทางอีสานฉบับที่ 4 หน้า 15 - 17)

ทางอีสานฉบับที่ 5 ย้ำความสำคัญของฐานทุนที่ไทยมีคือวิถีเกษตรกรรม วิถีที่จะทำให้ “อีสานวันนี้ สบายดี มีสุข เข้มแข็ง” คือเกษตรกรรมภายใต้แนวคิดความพอเพียง ไม่ใช่อุตสาหกรรมบริโภคนิยม แต่หากสังคมไทยก้าวไปข้างหน้าอย่างขาดสติภายใต้กระแสของมหาอำนาจ สังคมไทยย่อมเสี่ยงจะเกิดสงครามอุดมการณ์จำแลง...คือเอาอุดมการณ์มาบังหน้า มิได้ทำกันเพื่อมวลมหาประชาชนแท้จริง สังคมไทยต้อง “ปัญญาภิวัตน์” ตัดอาวุธทางปัญญาให้กับมวลมหาชน ทำให้พวกเขาสร้างฐานะทางเศรษฐกิจให้ดีขึ้นได้ จนสามารถ “เป็นไททางเศรษฐกิจ” เพื่อสร้างที่อยู่ที่ยืนอันสุขสงบเจริญรุ่งเรืองให้ลูกหลานของเรา และจุดเริ่มต้นทางปัญญาคือการหันมาใส่ใจศึกษาฐานทุนสังคมวัฒนธรรมของตนเองอย่างจริงจัง (ทางอีสานฉบับที่ 5 หน้า 16-17)

ฐานทุนที่สำคัญอีกประการหนึ่งของไทยและท้องถิ่นอีสาน คือ “ทุนทางวัฒนธรรม” ทางอีสานฉบับที่ 6 ในคอลัมน์ “วันวานวันหน้า” จึงเลือกนำเสนอประเด็นทางความคิด “เรื่อง วัฒนธรรม ที่ใหญ่กว่างานของกระทรวงวัฒนธรรม” ซึ่งความน่าสนใจของฉบับนี้ คือ การท้าทายมโนทัศน์วัฒนธรรมโดยรัฐที่ปัจจุบันองค์กรทางวัฒนธรรมของราชการเน้นการส่งเสริมวัฒนธรรมด้านรูปแบบ มากกว่าการเข้าถึงความหมายเชิงคุณค่า และโครงสร้างความสัมพันธ์แบบองค์รวม เช่น รัฐควรตระหนักว่า “อีตลีสอง คองลีสี่” คือธรรมเนียมของท้องถิ่นอีสาน ไม่ได้เป็นเพียงงานประเพณีแสดงอัตลักษณ์เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม เพราะ “วัฒนธรรมภายนอก” นั้น ถูกทำให้เข้าใจง่าย ๆ ว่า

คือ จาริตประเพณี ก็คืองานที่กระทรวงวัฒนธรรมคิดว่าของคืองานของกระทรวง ส่วน “วัฒนธรรมเบื้องต้น” คือวิถีการส่งสมความรู้ในการผลิต การดำรงชีพโดยมีหลักยึดในทางจิตวิญญาณ วัฒนธรรมที่เป็นเรื่องจริงคือวิถีชีวิตจิตใจของคน คือ ทุกเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการดำรงชีวิตและภูมิปัญญา (ทางอีสาน ฉบับที่ 6 หน้า 20-21)

ทุนอีกประเภทที่สำคัญไม่น้อยไปกว่าทุนทางสังคมและวัฒนธรรม นั่นคือ “ที่ดิน” ทางอีสานฉบับที่ 7 ซึ่งเน้นการนำเสนอประเด็น “สิทธิชุมชนอีสาน” ในยุคแห่งชิงทรัพย์การ จึงชี้ชวนให้พิจารณาผลกระทบจากการพัฒนาที่ก่อรูปในพื้นที่ทุนชาวอีสาน เช่น ผลกระทบที่ทำให้เกษตรกรรายย่อยในชนบทสูญเสียพื้นที่ทำกิน และหมดสิทธิ์การใช้ที่ดินสาธารณะ แหล่งน้ำ ทุ่งหญ้า ป่าไม้ ฯลฯ พวกเขาจะกลายเป็นแรงงานรับจ้าง หรือไม่ก็ถูกขับไล่ออกไปจากที่สาธารณะหรือชุมชนดั้งเดิม และมีคนกลุ่มใหญ่เข้ามาแทนที่ สิทธิชุมชน เช่น สิทธิในการหาอาหารและที่อยู่อาศัยของพวกเขาจะถูกละเมิดสภาพแวดล้อม และชนบทธรรมนิยม ประเพณีที่เป็นโครงสร้างของชุมชนดั้งเดิมจะถูกทำลายไป เรื่องนี้กำลังเกิดขึ้นในโลก และชาวอีสานจะต้องเผชิญกับปัญหานี้...วันหน้า นับวันกระบวนการยึดครองที่ดินโดยทุนสากลจะรุนแรงขึ้น ที่น่ารังเกียจก็คือ ธนาการโลกนั่นเองที่เป็นผู้สนับสนุนกระบวนการนี้ ธนาการโลกมีบทบาทสำคัญในการฉกฉวยหรือกว้านซื้อที่ดินทั่วโลก โดยการให้เงินทุนและการค้าประกันสำหรับนักลงทุนข้ามชาติขนาดใหญ่ที่ให้ความช่วยเหลือด้านเทคนิคและการสนับสนุนที่จะ “ปรับปรุงบรรยากาศการลงทุนทางการเกษตร” ที่เรียกว่า “ประเทศผู้รับ และส่งเสริมนโยบายและกฎหมายที่มุ่งเน้นองค์กรมากกว่าส่วนบุคคลที่เป็นศูนย์กลาง” (ทางอีสาน ฉบับที่ 7 หน้า 18-19)

คอลัมน์วันวานวันหน้าในทางอีสานทั้ง 7 ฉบับได้นำเสนอข้อมูลปัญหาเชิงเปรียบเทียบในมิติเวลาของอดีตกับปัจจุบัน ซึ่งทำให้เห็นความต่อเนื่องของอำนาจการพัฒนาและความไม่ต่อเนื่องของภูมิปัญญาท้องถิ่น ทำให้เห็นความยุ่งยากซับซ้อนของการแก้ไขปัญหาในท้องถิ่นพร้อมๆ กับการเสนอทางรอดที่ยั่งยืนให้กับท้องถิ่นอีสาน โดยไม่ได้ปฏิเสธการพัฒนาแต่ย้ำว่าผู้นำควรตัดสินใจเลือกแนวทางการพัฒนาที่สอดคล้องกับฐานทางสังคม วัฒนธรรมของชาติ และโดยคำนึงถึงผลประโยชน์ของประชาชนส่วนใหญ่มากกว่าผลกำไรของกลุ่มนายทุน ที่สำคัญในบริบทการเมืองเรื่องอัตลักษณ์ทำให้เราตระหนักต่อการเข้าร่วมเวทีความสัมพันธ์ข้ามถิ่นข้ามชาติ

คอลัมน์เบิ่งโลก เบิ่งไทย เบิ่งอีสาน : อัตลักษณ์ที่ถูกครอบงำ

ในการอ้างอัตลักษณ์อีสานเราไม่สามารถละเลยบริบทความสัมพันธ์ได้ ดังนั้นทางอีสานจึงมุ่งนำเสนอข้อมูลบริบทความสัมพันธ์ในระดับต่างๆ ที่ส่งผลเชื่อมโยงถึงกันทั้งระดับท้องถิ่น ระดับชาติและระดับโลก ดังปรากฏข้อมูลในสำคัญในคอลัมน์ “เบิ่งโลก เบิ่งไทย เบิ่งอีสาน” ซึ่งเน้นย้ำบทบาทของผู้นำทางความคิดในฐานะ “เหง้าเมือง” ที่ต้องใกล้ชิดกับสังคมเพื่อรักษามรดกทางวัฒนธรรมอย่างถูกต้อง

เรื่องวัฒนธรรมนั้น เราเห็นว่าภารกิจทางวัฒนธรรมของวิญญูชนในชุมชน (เหง้าเมือง) มิใช่แค่เรื่องการอนุรักษ์วัฒนธรรมไทย พัฒนาวัฒนธรรมไทย หากแต่เป็นภารกิจกอบกู้ทั้งเศรษฐกิจการเมืองด้วยงานวัฒนธรรม พลังอย่างหนึ่งที่ชุมชนในสังคมไทยเหลืออยู่ พอดีจะสร้างภูมิคุ้มกัน ก็จะป้องกันตัวจากด้านลบของทั้ง “ทุนนิยมโลกาภิวัตน์” และ “การเมืองสยามย์” ได้ คือ วัฒนธรรม โดยเฉพาะวัฒนธรรมเชิงลึก ซึ่งหมายถึง มรดกภูมิปัญญาที่สืบทอดต่อกันมา ไม่ใช่เพียงรูปแบบประเพณีพิธีกรรม...หากแต่คือวิถีชีวิต การต่อสู้ ความรู้ในการแก้ไขปัญหาของตนที่กำลังถูกพวกอภิวิชากรชน (techocrat) รื้อทำลายและบิดเบือน (ทางอีสาน ฉบับแถมมาน หน้า 22-23)

ในคอลัมน์ “เบิ่งโลก เบิ่งไทย เบิ่งอีสาน” เสนอแนวคิดว่าการรู้จักรากเหง้าของตนอย่างหลงตนนั้นไม่ใช่หนทางที่ถูกต้องในการรักษาวัฒนธรรม หากแต่เป็นหัวเมืองซึ่งหมายรวมถึงสื่อสารมวลชนยังต้องเรียนรู้บทบาทการสร้างแปงใหม่โดยชนชั้นนำโลกและการเมืองไทย เพื่อนำเสนอข้อมูลให้สังคมท้องถิ่นได้ตระหนักในอำนาจการตัดสินใจของกลุ่มผู้มีอำนาจนำเหนือรัฐว่า ย่อมส่งผลกระทบอย่างรวดเร็ว รุนแรง และกระทบกว้าง “สื่อกระแสหลัก” ให้ความใส่ใจต่อการประชุมเศรษฐกิจโลก ประชุมสุดยอดผู้นำเอเปค ประชุมสุดยอดผู้นำ อียู ฯลฯ ให้ความใส่ใจต่อการแถลงข่าวของ ธนาคารโลก ขององค์การการเงินโลก (ไอเอ็มเอฟ) ของธนาคารพัฒนาแห่งเอเชีย ฯลฯ แต่ผลการประชุมเหล่านี้ ช่วยให้พลโลกมีคุณภาพดีขึ้นมาน้อยเพียงไร ช่วยลดจำนวนคนทุโภชนาการขาดอาหารได้มาน้อยเพียงไร ช่วยลดสงครามได้มาน้อยเพียงไร ชนชั้นนำพูดถึงจริยธรรมแทบทุกประโยค แต่มั่นว่าศรัทธาเชื่อถือสักแค่ไหน...กระแสสร้างแปงใหม่สังคมนี้ แม้สื่อกระแสหลักจะหลีกเลี่ยงไม่เผยแพร่ข่าวให้ และพยายามบิดเบือน สร้างภาพทางลบ แต่ก็มีพลังเติบโตพอสมควร ถ้าจะประมวลภาพทั่วโลกแล้ว การเคลื่อนไหวตามแนวทางของขบวนการ “สร้างแปงใหม่

สังคม” ก็น่าจะมีขึ้นทุกวัน (นิตยสาร “ทางอีสาน” ในอินเทอร์เน็ตมีเสนอข่าวเกือบทุกฉบับ)”

(ทางอีสาน ฉบับแหกหมาน หน้า 25-26)

ข้อเสนอเชิงแนวคิดในทางอีสานแสดงว่าโครงสร้างการพัฒนาสังคมอีสานนั้น แท้จริงคือการครอบงำภูมิปัญญาชาวบ้าน และอำนาจนำ (hegemony) ที่ครอบงำสังคมไทยอยู่นั้นได้นำมาซึ่งความเจ็บปวดและทุกข์ทางสังคม (social suffering) ที่ยากจะเยียวยาของสังคมอีสาน

“อำนาจนำ” ในสังคมสลับซับซ้อน และซ้อนรูปมาในภาคส่วนของ soft power ได้แก่ ด้านศิลปวัฒนธรรม รูปแบบการดำเนินชีวิต (life style) ค่านิยม ฯลฯ หรือที่ฝ่ายซ้ายสมัยก่อนเรียกกันว่า “รูปการจิตสำนึก” ซึ่งคือโฉมหน้าของอำนาจและผลประโยชน์ของ “ทุน” ที่ครอบงำกำหนดรูปการจิตสำนึกของคนในสังคม ล่อให้หลงติดกับดักของลัทธิบริโภคนิยม เชื่อถือเรื่องที่ “เขาบอกต่อๆ กันมา” ที่เห็นชัดก็คือสินค้าแบรนด์เนม เป็นต้น

(ทางอีสาน ฉบับแหกหมาน หน้า 35)

อำนาจนำทั้งในทางการเมืองและเศรษฐกิจขององค์กรเหนือรัฐ ได้ก่อให้เกิดวิกฤตความรุนแรงต่ออีสานในเวลาต่อมา โดยเฉพาะวิกฤตความยากจนอันเป็นภาพจำแห่งภูมิภาคนับตั้งแต่ยุคเริ่มต้นของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ดังนั้นทางอีสานเล่มที่ 2 จึงเน้นผลพวงของความยากจนของคนอีสานที่กลายเป็น “ประเด็นหนี้สาธารณะ” ข้อมูลในเล่มนี้ชี้ประเด็นหนี้ของชาวบ้านที่เชื่อมโยงกับระบบเศรษฐกิจชาติและโลก “ทางอีสาน” จึงกระตุ้นให้คนไทยตระหนักว่าการละทิ้งรากเหง้าของตนคือการละทิ้งมรดกทางวัฒนธรรม และการพัฒนาที่ไม่สอดคล้องกับรากฐานทางวัฒนธรรมของตนคือหนทางแห่งหายนะ อย่างไรก็ตามข้อสรุปนี้ไม่ใช่สิ่งใหม่ หากแต่เป็นสิ่งที่คนส่วนใหญ่ตระหนักแล้วแต่ไม่สามารถต้านทานอำนาจทุนและกระแสวัตถุนิยมได้ เพราะมายาคติแห่งทุนและกระแสการบริโภคมความทันสมัยซึ่งสอดประสานกับการศึกษาที่ไม่ส่งเสริมความเข้าใจตนเองจากฐานความเป็นจริงของชีวิต ล้วนนำมาซึ่งโคกนาฏกรรมทางสังคมในทุกระดับ ทางอีสานฉบับที่ 2 จึงเน้นย้ำความคิดที่ว่าปัญหาเหล่านี้จะขยายตัวซาลงถ้าคนอีสานย้อนกลับมาให้ความสำคัญกับการรู้จักตัวตนคนอีสานที่มาจากฐานเกษตรกรรมและการดำเนินชีวิตตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง การเข้าถึงและยอมรับรากเหง้าของตนจึงเป็นทางออกที่เหมาะสมกับสังคมไทยโดยเฉพาะในภูมิภาคอีสาน

ในคอลัมน์เดียวกันนี้ของฉบับที่ 3 หน้าปกแสดงความตื่นตัวในการเข้าเป็นส่วนหนึ่งของสมาคมอาเซียน เปิดคอลัมน์ด้วยผลจากการรณรงค์ยื้อสอนหลานว่า “อย่าได้เห็นของยาย เป็นดีมีค่า อย่าได้เห็นด้านด้าวดวงกว้างว่าแปน” ความหมายทำนอง “อย่าเห็นกงจักรเป็นดอกบัว” เพราะปรากฏการณ์ความซับซ้อนของโลกในยุคนี้ก็คือ การเติบโตใหญ่ของ “ลัทธิภูมิภาคนิยม” ไปพร้อมๆ กับ “ลัทธิโลกาภิวัตน์” สองอย่างนี้ต่างกันตรงที่ ลัทธิภูมิภาคนิยม จะทำให้เกิด “จ้าวภูมิภาค” (regional hegemony) ภายในภูมิภาคมีการแข่งขันเพื่อประโยชน์ทางเศรษฐกิจและการมีอิทธิพลเหนือภูมินาคนั้น ทั้งนี้ผู้มีอิทธิพลเหนือภูมินาคนั้นอาจจะเป็นคนนอกภูมิภาคก็ได้ เช่น สหรัฐฯ กับจีนแย่งชิงกันเป็นจ้าวภูมิภาคอาเซียน เป็นต้น ส่วนลัทธิโลกาภิวัตน์ ต้องการให้เศรษฐกิจมีชัยชนะเหนือการเมืองระหว่างประเทศแบบเดิมๆ โลกาภิวัตน์ต้องการทำให้บริษัทข้ามชาติ (ทุนไร้สัญชาติ) มีบทบาทเหนือการเมืองภายในประเทศ (ทางอีสานฉบับที่ 3 หน้า 11) สารสำคัญส่วนท้ายของผลดังกล่าวข้างต้น จึงช่วยเตือนสติเราว่าหนทางข้างหน้าไม่ว่าจะมีแต่ได้ประโยชน์และราบเรียบไร้อุปสรรคปัญหา เพราะแท้จริงแล้ววาทกรรมภูมิภาคนิยมคือความพยายามในการจัดการโครงสร้างความสัมพันธ์ใหม่ เพื่อนำมาซึ่งการใช้ทรัพยากรร่วมกันในการส่งเสริมระบบอุตสาหกรรม ทางอีสานฉบับที่ 4 แสดงข้อมูลอำนาจของกลุ่มบริษัทข้ามชาติที่เข้ามาใช้พื้นที่ของประเทศไทยเป็นฐานในการผลิต โดยอาศัยฐานทรัพยากรจากไทยทั้งแหล่งพลังงานและแรงงานต้นทุนต่ำเพื่อสร้างผลกำไรให้กับประเทศมหาอำนาจ และผลที่ไม่เคยมีใครคาดคิดก็คือ การใช้ทรัพยากรธรรมชาติโดยไม่คำนึงถึงความสมดุล กลายเป็นส่วนหนึ่งของการเร่งให้ภัยพิบัติทางธรรมชาติทวีความรุนแรงขึ้น และมูลค่าความเสียหายที่ตามมานั้นมากมายจนไม่สามารถประมาณได้ (ทางอีสานฉบับที่ 6 หน้า 12-18)

ข้าวปลาอาหารที่มาจากฐานความอุดมสมบูรณ์และความหลากหลายทางชีวภาพของไทยคือ แก่นหลักของทางอีสานฉบับที่ 5 และ 7 คอลัมน์เบ่งโลก เบ่งไทย เบ่งอีสาน จึงเน้นให้เราหันกลับมาพิจารณาจากฐานทุนทางสังคมวัฒนธรรมของไทย โดยมีข้อสรุปว่า วิถีชีวิตของเกษตรกรต้องผสมผสานหลายอย่างร่วมกัน นั่นคือ มีทุนทรัพยากร ทุนสังคม ทุนวัฒนธรรม ทุนภูมิปัญญาและองค์ความรู้ และกล่าวว่าเมื่อไทยเข้าสู่ประชาคมอาเซียน เกษตรกรอีสานจะต้องเผชิญกับการแข่งขันด้านการเกษตรสูงขึ้นจากการเป็นตลาดและฐานผลิตเดียวกัน ที่น่าตกใจก็คือภาคเกษตรกรรมไทยกลับไม่พัฒนา คือยังล้าหลังอย่างยิ่ง ทั้งงานด้านการวิจัยและพัฒนาประสิทธิภาพการผลิต การชลประทาน และการปฏิรูปที่ดิน

เรื่องเหล่านี้เราล้าหลังมาก จนแทบแข่งขันกับเพื่อนบ้านอาเซียนไม่ได้ (ทางอีสานฉบับที่ 5 หน้า 15) นั่นก็หมายความว่า เราต้องยอมรับความจริงว่าเรายังไม่พร้อมเข้าสู่ประชาคมอาเซียน หากเราผินเข้าไปทั้งที่ขาดความพร้อมย่อมนำความทุกข์มาซ้ำเติมคนอีสานอย่างแน่นอน ที่สำคัญก่อนที่รัฐไทยจะนำไทยเข้าสู่ประชาคมอาเซียน รัฐควรเร่งหาทางคลี่คลายปัญหาความผิดพลาดของการพัฒนาที่นำความทุกข์ทางสังคมมาสู่เกษตรกรไทย มิเช่นนั้นตัวตนของคนอีสานก็ต้องถูกกลืนหายไปในกระแสคลื่นยักษ์ของการพัฒนา

คอลัมน์เสียงเมือง...ความสุขที่เหนืออำนาจรัฐและโลก : บทเพลง หนังสือ และอาหาร

ข้อมูลทางวิชาการจากหลายคอลัมน์ในทางอีสาน ทำให้เราเห็นชั้นของอำนาจที่ซ้อนทับอย่างซับซ้อน แม้ไม่ได้นำเสนอด้วยอารมณ์ความรู้สึกแต่กลับทำให้รู้สึกหนักอึ้งจนแทบจมน แต่ความหนักอึ้งทางอารมณ์กลับคลายตัวลงด้วยเรื่องราวที่บอกเล่าอารมณ์ความรู้สึก ความนึกคิด และตัวตนของคนอีสานในคอลัมน์ “เสียงเมือง” คอลัมน์เสียงเมืองเป็นคอลัมน์ประจำที่คัดสรรเพลงเก่าที่เคยโด่งดังในอดีตและอยู่ในความทรงจำของคนอีสานปัจจุบัน มานำเสนอใหม่ในฐานะแหล่งข้อมูลประวัติศาสตร์สังคมด้วยเจตนาให้พื้นที่ทางอารมณ์นี้เชื่อมโยงไปสู่พื้นที่ประเภทอื่นของสังคม สำหรับทางอีสานฉบับแรกหมาดได้เปิดตัวคอลัมน์นี้ด้วยบทเพลงอมตะชื่อ “ทุ่งกุลาร้องไห้” ซึ่งขับร้องโดยศักดิ์สยาม เพชรชมพู 1 ใน 4 ขุนพลเพชรเพลงแห่งอีสาน ประพันธ์คำร้องและทำนองโดย สุรินทร์ ภาศศิริ เนื้อหาของเพลงทุ่งกุลาร้องไห้ แม้จะเรียบเรียงด้วยถ้อยคำที่ย้ำเตือนภาพจำเกี่ยวกับความแห้งแล้งกันดารของทุ่งกุลาร้องไห้ให้กลายเป็นภาพตัวแทนของอีสานทั้งหมด แต่ในความแห้งแล้ง น้ำเสียงกลับเปี่ยมด้วยความหวัง เพราะมันใจว่าอีสานไม่แล้งน้ำใจ

ส่วนเสียงเมืองในทางอีสานฉบับที่ 2 ย้ำความสุขด้วยการเลือกนำเสนอบทเพลง “ของแซบอีสาน” ที่มีเนื้อหาแสดงความภาคภูมิใจในวัฒนธรรมอาหารการกิน ซึ่งตอบโต้วาทกรรมอีสานแล้งด้วยภาพเสนอความอุดมสมบูรณ์และหลากหลายทางชีวภาพที่ทำให้คนอีสานมี “ของแซบ” มากมายชนิดที่คนนอกคาดไม่ถึง ในขณะที่เสียงเมืองในทางอีสานฉบับที่ 3 นำเสนอภาพสาวงามเมืองอุดรด้วยมุมมองหนุ่มแปดริ้วผ่านท่วงทำนองเพลงลูกกรุง ด้วยบทเพลง “ดอกฟ้าแดนอุดร” ขับร้อง-คำร้อง-ทำนอง ชัยชนะ บุญนะโชติ ที่กล่าวอย่างชื่นชมว่า “มีเจ้าเกิดเป็นดอกฟ้า แม่นเกิดในกรุงเจ้าคงหอมฟุ้งเลอค่า อีสานมิใช่น้อยหน้า

ด้วยดอกฟ้าอุตรเจ้าเอ๋ย” ทำนองเดียวกันบทเพลง “สาวโยสธร” ในทางอีสานฉบับที่ 5 ที่ถ่ายทอดเรื่องราวคนใต้ใจซื่อที่อ่อนวอนขอความเห็นใจจากสาวโยสธร เพราะเชื่อว่าความรักจะเป็นพลังนำพาให้ผ่านพ้นความทุกข์ทั้งปวงไปได้

ท่วงทำนองอันหลากหลายในทางอีสานฉบับที่ 4 นำเสนอแนวเพลงเพื่อชีวิตที่บอกเล่าเรื่องราวแห่งวิถีผู้คนในพื้นที่ชายแดน ชื่อบทเพลง “เห่ให้ชายแดน” โดยสุริชัย จันทิมาธร เนื้อหาของบทเพลงดังกล่าวนี้มีได้นิยามชายแดนในฐานะพื้นที่เขตแดน แต่กลับสร้างความหมายให้ชายแดนเป็นพื้นที่ความสัมพันธ์กับมิตรประเทศที่มีพรมแดนเชื่อมต่อกันจากเหนือจรดใต้ ส่วนทางอีสานฉบับที่ 6 เสนอบทสรุปว่า “เกิดมาชาติหนึ่งต้องไปไหว้ธาตุพนมสักครั้ง” เพราะพระธาตุพนมคือศูนย์รวมใจของผู้คนทั้งสองฝั่งแม่น้ำโขง ทางอีสานเลือกเพลงประจำเล่ม คือ “เปิงนครพนม” เนื้อร้อง สุรินทร์ ภาคสิริ ขับร้องโดยฉวีวรรณ ดำเนิน เนื้อหากล่าวถึงความงดงามของหญิงสาวหลากหลายกลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดนครพนมและมุกดาหาร โดยกล่าวชักชวนให้ไปเที่ยวอีสานถึงแม้ระยะทางจะห่างไกลแต่หัวใจของสาวอีสานไม่เคยแห้งแล้ง และทางอีสานฉบับที่ 7 นำเสนอแนวคิดหลักว่าด้วย “อนาคตอีสาน” เลือกนำเสนอบทเพลงตะวันรอนที่หนองหาน คำร้อง-ทำนอง โดย พงศักดิ์ จันทรภูษา ครูเพลงนามอุโฆษที่มีผลงานเพลงมากมาย และยังทำงานบันเทิงหลายแขนง ทั้งสร้างภาพยนตร์ กำกับภาพยนตร์ และเขียนบทภาพยนตร์ที่นำเสนอเรื่องราวชีวิตของคนอีสาน ขับร้องโดย ศรศิรี ศรีประจวบ เนื้อหาชมความงามของสาวภูไทสกลนคร และเชิญชวนไปเที่ยวงานพระธาตุเชิงชุม ชมอาทิตย์อัสดงที่ฝั่งหนองหานงดงามราวพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ที่เป็นสักขีพยานसानรัก แม้ว่าเนื้อหาของเพลงเพลงตะวันรอนที่หนองหานอาจจะมีโครงเรื่องคล้ายคลึงกับเพลงลูกทุ่งทั่วไปที่ผูกพันกับอารมณ์รักใคร่ แล้วเชื่อมโยงสถานที่ ผู้คนและธรรมชาติ แต่มนต์เสน่ห์ของเพลงนั้นนอกเหนือจากความไพเราะก็คือชีวิตของผู้คนที่เกี่ยวพันกับหนองหานและแอ่งอารยธรรมสกลนครนั่นเอง

เสียงเล่าเรื่องจากบทเพลงอมตะทั้ง 7 เพลง ล้วนแสดงออกซึ่งความชื่นชมและความงดงามของสีสันท้องถิ่นอันประกอบด้วยกลุ่มคนที่หลากหลายในพื้นที่สังคมวัฒนธรรมอีสาน ที่ก่อรูปจากความอุดมสมบูรณ์ ความหลากหลายทางชีวภาพ ความมีน้ำใจของผู้คน แม้ในท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงจากอำนาจทุนนิยม ทูตทางสังคมวัฒนธรรมของอีสานก็ยังดำรงอยู่ หากคนอีสานยังรับรู้ในคุณค่าและพร้อมดูแลต่อยอด ความเข้มแข็งและความสุขอย่างพอเพียงย่อมเกิดขึ้นได้อย่างยั่งยืน

คอลัมน์ “แก้วเมือง” ความหลากหลาย : เวทีเยาวชนและบุคคลที่ร่วมกัน สร้างชื่อเสียงให้กับอีสาน

หลายบทเพลงข้างต้นได้แสดงถึงความหลากหลายของกลุ่มชาติพันธุ์ (ethnic groups) ในฐานะคนอีสาน ที่อำนาจการพัฒนาได้ปรับเปลี่ยนอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของพวกเขาไปจนเกือบหมดสิ้น และในบริบทโลกาภิวัตน์ หลายฝ่ายต่างหวาดหวั่นกระแสวัฒนธรรมข้ามชาติ อำนาจเทคโนโลยี และอุตสาหกรรมสื่อสารมวลชน ที่อาจเบียดขับเสียงของผู้คนหลากหลายชาติพันธุ์ในท้องถิ่นอีสานให้หายไปจากพื้นที่การเล่าเรื่องกระแสหลัก คอลัมน์แก้วเมืองในทางอีสานฉบับแรกมานี้ กลับทำให้เราได้เห็นความกล้าหาญของเยาวชนชาวกว๋ายหรือชาวส่วยจากชุมชนบ้านซำ บ้านตา ตำบลโพธิ์กระสัง อำเภอบุณฑล จังหวัดศรีสะเกษ ที่นำเสนอความเป็นกว๋ายด้วยหนังสือ ซึ่งถือว่าเยาวชนกลุ่มนี้คือผู้สร้างหนังสือชาติพันธุ์กว๋ายเรื่องแรกของโลก และด้วยวิธีการเล่าเรื่องอย่างเรียบง่ายของเยาวชนกลุ่มนี้ได้ย้ำว่ากระแสการพัฒนาสมัยใหม่ นำมาซึ่งความเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตวัฒนธรรมในชุมชน พวกเขาจึงมีความคิดที่จะหาวิธีการอนุรักษ์วัฒนธรรมดั้งเดิม ซึ่งขณะนั้นผู้นำชุมชนได้รับการประสานจากศูนย์งานวิจัยเพื่อท้องถิ่น โดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ส่งเสริมการทำงานวิจัยในชุด “โครงการศึกษากลุ่มเยาวชนกับการฟื้นฟูและอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีชาติพันธุ์กว๋าย (ส่วย) กรณีศึกษากลุ่มเยาวชนกับการฟื้นฟูและอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีชาติพันธุ์กว๋าย (ส่วย)... (ทางอีสานฉบับที่ 1 หน้า 115-116)

ความน่าสนใจของหนังสือเรื่องนี้ คือ อำนาจของวัฒนธรรมเมืองที่กำลังทำลายตัวตนทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ในสังคมไทย พิม ตัวละครสำคัญของเรื่องคือภาพแทนของหญิงสาวชาวกว๋าย ที่หลงใหลในวัฒนธรรมเมืองและพยายามเปลี่ยนตัวเองให้เป็นคนเมือง โดยการไม่ยอมพูดภาษาส่วย แม้กับพ่อแม่พิมก็เลือกพูดภาษากลางเท่านั้น การพูดกันคนละภาษาแสดงออกคนละระดับคุณค่า ทำให้เหมือนพิมตัดขาดตัวเองออกจากโลกของชาวกว๋าย พิมแต่งตัวแบบสาวในเมืองแม้จะถูกแม่ห้ามปรามก็ไม่ยอมฟัง พิมไม่เคารพพ่อแม่ ไม่เกรงใจผู้อาวุโสและไม่ศรัทธาต่อระบบความเชื่อใดๆ ของชาวกว๋าย ข้ามองว่าวัฒนธรรมของบรรพบุรุษตนเป็นสิ่งที่น่าเบื่อหน่าย แม้กระทั่งวัฒนธรรมอาหารการกินที่ตนเคยชอบก็ดูด้วยคุณค่าไปหมด ในขณะที่เพื่อนสาวจากเมืองใหญ่ของพิมกลับอยากเรียนรู้ทุกสิ่งที่เป็นกว๋าย หนังสือเรื่องนี้ไม่เพียงแต่บอกเล่าการละทิ้งวัฒนธรรมของตน แต่ยังแทรกให้เห็นภูมิปัญญาของบรรพชนที่คนรุ่นหลังกำลังมองข้าม การเล่าเรื่องอย่างเรียบง่าย

ของ “กอนกาย ส่วยไม่ลืมชาติ” ทำให้เราคิดเชื่อมโยงปรากฏการณ์อันบอบซ้ำของสังคมกับปรากฏการณ์การสูญเสียอัตลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์อีกมากมายในสังคมไทย

ฉากการทำอาหารชาวกายของ “สิน” คือ ฉากง่ายๆ ที่แบบคายและลึกซึ้ง เพราะทำให้เห็นภูมิปัญญาในการดำเนินชีวิตอย่างเรียบง่าย สมาชิกในครอบครัวและหมู่เครือญาติได้สื่อสารไถ่ถามสุขทุกข์และแสดงความห่วงใยอาหารกันผ่านอาหารการกิน อาหารจึงเป็นพื้นที่ผนึกความสัมพันธ์และบ่งบอกความแตกต่างอย่างภาคภูมิ และฉากสำคัญที่แสดงการปะทะทางความคิดอย่างวิกฤตของ “พิม” กับพ่อแม่และคนในชุมชนคือฉากในพื้นที่พิธีกรรมอันศักดิ์สิทธิ์ของหมู่บ้าน แม่ตักเตือนพิมเรื่องการแต่งกายที่ไม่เหมาะสมในพื้นที่รวมจิตใจของชาวกาย พิมโกรธและทะเลาะกับแม่ต่อหน้าผู้อาวุโสทั้งหมู่บ้าน พิมวิ่งหนีไปซ่อนมอเตอร์ไซค์ของเพื่อนชายที่แอบค้ายาซึ่งสตาร์ทเครื่องรออยู่แล้วขับหนีไป ทั้งแม่ให้รำไรรำด้วยความโศกเศร้าท่ามกลางความสะเทือนใจของผู้อาวุโสชาวกาย แต่สุดท้าย “ส่วยก็ไม่ลืมชาติ” เพราะมีเหตุการณ์พลิกผันเกิดขึ้นกับพิม เธอจึงได้เรียนรู้ว่าชุมชนชาวกายคือตัวตนที่เธอควรความภาคภูมิใจ ไม่ใช่การหลงใหลในวัฒนธรรมอื่นที่เธอรู้จักอย่างฉาบฉวยและต้องแลกด้วยเงินตรา

ด้านหนึ่งของหนังสือเรื่องนี้ชี้ให้เราเห็นว่า อัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ หรือ สำนึกตัวตนว่าเราเป็นใครนั้นเต็มไปด้วยความหมายที่ละเอียดอ่อนและยึดโยงความสัมพันธ์ผู้คนเข้าไว้อย่างซับซ้อน การปรับตัวเข้ากับความทันสมัยไม่ได้หมายถึงการลอกคราบความเป็นชาติพันธุ์ของตนอย่างหมดสิ้น แต่จะนำภาคภูมิใจยิ่งกว่าถ้าความฉาบฉวยแห่งยุคสมัยไม่สามารถกลดทอนคุณค่าความเป็นชาติพันธุ์ของตนได้

คอลัมน์ข้าวปลา/อาหาร/การกิน คือหนึ่งในหลายภาคส่วนของพื้นที่อัตลักษณ์อีสาน ทางอีสานใต้ใช้พื้นที่ในส่วนนี้เพื่อแสดงวัฒนธรรมอาหารที่ผู้คนหลายรุ่นสั่งสมและส่งต่อความรู้ภายใต้เงื่อนไขความหลากหลายทางชีวภาพและข้อจำกัดเชิงนิเวศ ตลอดจนภูมิปัญญาในการเผชิญหน้ากับวิกฤตด้านอาหาร การปรับตัวการหาอยู่หากินตามเงื่อนไขการเปลี่ยนแปลง และการใช้อาหารเป็นเทคนิควิทยาของอำนาจในการยึดโยงความสัมพันธ์ของผู้คนในชุมชนให้กระชับแน่น เช่น ตัวอย่างจากกรณีข้าวปุ้นในงานบุญอีสาน ที่แสดงวิธีคิดเกี่ยวกับความสุขของคนอีสานว่า ต้องร่วมทุกข์ร่วมสุข เมื่ออีกแพ่งต้องแบ่งปัน มี “ขอของแซบ” อย่าแอบกินคนเดียว เป็นต้น ความลึกซึ้งทางความคิดเหล่านี้ได้ชี้ให้เห็นว่า อาหารการกินมีความหมายเชื่อมโยงกับระบบคุณค่า เกี่ยวกับพื้นฐานทุนทางสังคมวัฒนธรรมที่

สำคัญของชาวอีสาน อาหารการกินจึงไม่ได้มีความหมายเพียงการกินเพื่อบรรเทาความหิวโหย แต่อาหารและการกินคือความรู้ คือการแบ่งปันความสุขและคือเครื่องพิสูจน์ความมีน้ำใจของคนอีสาน

คอลัมน์แก่นเมือง : พุทธ ผู้ตื่นรู้ ย่อมดับทุกข์ทั้งสุขโศก มองเห็นโลกตามจริงทุกสิ่งไป

มายาคติในยุคโลกาภิวัตน์ได้มอมเมาคนไทยให้หลงลืมตัวเอง และละเลยที่จะทำความเข้าใจความเป็นจริงของชีวิตจากฐานคิดเชิงพุทธที่เป็นหลักให้กับบรรพบุรุษของเรามาอย่างยาวนาน หลักธรรมที่แสดงผ่านวิถีประเพณีที่หลากหลายถูกทำให้กลายเป็นภาระที่ นับวันความสงบเรียบง่ายก็จะถูกมองข้ามว่าไร้ประโยชน์เพราะมองไม่เห็นทั้งคุณค่าและมูลค่า ทว่าในยามชาติประสบวิกฤตทางเศรษฐกิจอย่างรุนแรง ผู้เป็นหลักความสงบระงับอย่างหลวงตามหาบัวพระสงฆ์สายวัดป่าได้กลายหัวใจของคนไทยทั้งชาติร่วมมือกันคลี่คลายปัญหาให้บรรเทาเบาบาง

คอลัมน์แก่นเมือง (Noble Monks) เป็นอีกหนึ่งคอลัมน์สำคัญที่นำเสนอบทบาทอันโดดเด่นต่อสังคมอีสานของพระสงฆ์สายวิปัสสนาธุระ ซึ่งส่วนใหญ่ล้วนเป็นสายศิษย์ของหลวงปู่มั่น ภูริทัตโต หรือที่รู้จักในนามพระสายวัดป่า โดยเนื้อหาหลักมักกล่าวถึงวัตรปฏิบัติอันเคร่งครัดในหลักปฏิบัติเพื่อแสวงหาทางหลุดพ้นจากโศกและสุขในทางโลก การเป็นหลักที่ปักแน่นในวิถีการปฏิบัติเพื่อเข้าถึงแก่นแท้แห่งธรรมของพระสายนี้ พระสงฆ์ผู้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบจึงเป็นเสมือนแก่นเมือง เป็นสติให้กับอีสานและสังคมไทยที่กำลังถูกครอบงำด้วยแนวคิดบริโภคนิยมสมัยใหม่ ด้วยเชื่อว่า “เมื่อมีสติย่อมสร้างโศกอย่างสิ้นสงสัย” ทางอีสานฉบับแยกหมานจึงนำเสนอบทบาทของพระสงฆ์ผู้เป็นต้นแบบจริยวัตรอันงดงามน่าเลื่อมใสของหลวงตาฟวง แห่งวัดธรรมทายโสกร บ้างก็เรียก วัดท่าซี วัดท่าแขก วัดนอก วัดสร้างโศกร ซึ่งต่อมาได้เปลี่ยนชื่อเป็นวัดศรีธรรมาราม จังหวัดยโสธร ส่วนในเล่มต่อมาได้นำเสนอบทบาทของพระราชมรรค (สมศักดิ์ ปณฺธิโต) พระผู้เป็นเสาหลักแห่งธรรมยุตสุรินทร์ ฉบับที่ 3 กล่าวถึงพระเถระอีสานที่เป็นความหวังของบรรพบุรุษศาสนา คือ พระราชญาณกวี (สุวิทย์ ปิยวิฑฺฒ) ด้วยบทบาทนักวิชาการ นักเขียนนามปากกา “ปิยโสภณ” และกำลังสำคัญในการส่งเสริมศาสนทายาท ท่านเจ้าคุณสุวิทย์ได้กล่าวในงานสัมมนา “ร่องรอยกาลเวลา : สุรินทร์ อีสาน ถิ่นน้ำมนต์เชื่อมใจ สยาม-ขแมร์ ก้าวสู่ความเป็นประชาคมอาเซียน” ว่า คนมีสองระดับ คือ คนชั้นศรัทธา กับ คนชั้นปัญญา เอาแบบง่ายก็คือ คนที่อยู่บนฐาน

ความเชื่อ กับคนที่อยู่บนฐานความรู้ นั่นเอง” ด้วยเหตุที่ท่านเป็นผู้ให้ความสำคัญกับความรู้และปัญญา ท่านจึงมีบทบาทสำคัญในโครงการที่ส่งเสริมความรู้ เช่น ดำเนินงานกองทุนปลูกรากแก้วศาสนาทยายวัดพระราม 9 กาญจนาภิเษก ให้ทุนการศึกษาต่อเนื่องแด่พระภิกษุ สามเณรทั้งในและต่างประเทศ และเขียนหนังสือ “อุดมการณ์นักเผยแผร์” เป็นคู่มือสงฆ์รุ่นใหม่ที่ตั้งใจใฝ่การธรรมให้กว้างไกล ท่านเจ้าคุณสุวิทย์จบการศึกษาระดับปริญญาโท ที่วิทยาลัยบูรพศึกษาและอาฟริกาศึกษา มหาวิทยาลัยลอนดอน ประเทศอังกฤษ บทบาทสำคัญของท่านคือการเป็นหนึ่งในผู้ประสานงานสำคัญที่สนับสนุนการก่อตั้งศูนย์พุทธศาสนศึกษา ที่มหาวิทยาลัยอ็อกฟอร์ด ก่อตั้งมหาวิทยาลัยมกุฏราชวิทยาลัย ที่สวนลิลาวดี อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย (ทางอีสาน ฉบับที่ 3. 2555 หน้า 117-119)

ทางอีสาน ฉบับที่ 4 สมเด็จพระพุฒาจารย์ (อสงมหมาเถร ป.ธ.8) หรือที่เราคุ้นกับชื่อหลวงปู่ใหญ่ เจ้าคุณพระพิมลธรรม อสงมหมาเถร พ.ศ.2477 ได้รับสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นธรรมที่ “พระธรรมไตรโลกาจารย์” พ.ศ.2496 เปิดสอนวิปัสสนากัมมัฏฐานขึ้นที่วัดมหาธาตุฯ และขยายสาขาออกไปทุกจังหวัด เป็นการเสริมสร้างพระพุทธศาสนาให้เจริญก้าวหน้าทั้งด้านคันถธุระและด้านวิปัสสนาธุระทั่วทั้งประเทศ รวมทั้งได้ร่วมเผยแผร์ศาสนากับคณะฟื้นฟูศีลธรรมโลก (เอ็ม.อาร์.เอ.) ในปี 2501 2502 และปี 2520 โดยไม่ยึดศาสนาของใครว่าเป็นสำคัญ แต่ให้ยึดธรรม 4 ประการเหมือนกัน คือ 1. จริยที่สุด 2. บริสุทธิที่สุด 3.อดทนที่สุด 4.เสียสละที่สุด อย่างไรก็ตามการปฏิบัติศาสนกิจของท่านก็มีได้ราบรื่น เมื่อมีหนังสือเสนอให้ท่านเจ้าคุณลาออกจากสังฆมนตรี พ.ศ.2203 คณะกรรมการสงฆ์ให้ออกจากสมณเพศ ด้วยข้อหาเสพเมถุนทางเว็จมรรค พ.ศ.2505 ถูกจับบังคับให้สึก ข้อหา มีการกระทำความผิดเป็นคอมมิวนิสต์ และกระทำความผิดต่อความมั่นคงของรัฐภายในพระราชอาณาจักร อันมีความผิดอาญามีโทษร้ายแรงถึงขั้นประหารชีวิต ถูกปลดจากตำแหน่ง ถูกถอดสมณศักดิ์ ถูกคุมขัง หลังต่อสู้ข้อกล่าวหานานถึง 5 ปี ศาลทหารกรุงเทพนัดพิพากษาคดีประวัติศาสตร์ วันที่ 30 สิงหาคม 2509 ขึ้นต้นด้วยประโยคที่ว่า

“ไม่ปรากฏพยานหลักฐานใดๆ เลย พอที่จะชี้ให้ศาลเห็นว่า จำเลยได้กระทำความผิด หรือจะกระทำความผิด... ศาลจึงขอให้จำเลยระลึกว่าเป็นคราวเคราะห์หรือกรรมเก่าของจำเลยเอง...”

พ.ศ.2518 ท่านเจ้าคุณได้รับสมณศักดิ์ โดย หม่อมราชวงศ์ คึกฤทธิ์ ปราโมช นายกรัฐมนตรีรับสนองพระบรมราชโองการ พ.ศ.2528 ได้รับพระกรุณาโปรดเกล้าฯ สถาปนาเป็นสมเด็จพระราชาคณะที่ สมเด็จพระพุฒาจารย์ พ.ศ.2531 เป็นผู้ปฏิบัติหน้าที่

สมเด็จพระสังฆราช เรื่องราวอันชีวิตผันผวนโชติช่วงและโคกสลดเพราะอำนาจทางการเมืองในชีวิตของท่านเจ้าประคุณสมเด็จพระพุฒาจารย์ (อาจ อาสภเถร) ได้ถูกสรุปด้วยร้อยกรองที่เตือนใจในการดำรงชีวิตในสังคมแบบโลกๆ ว่า

ความร้ายในโลกล้วน	เหลือหลาย
รุมรอบรบใจกาย	เกลื่อนแท้
สิ่งอื่นจกหักหาย	หาห่อน มีฤ
เว้นแต่ความดีแท้	กลับร้าย กลายดี

(ทางอีสาน ฉบับที่ 4.2555. หน้า 117-119)

ไม่เพียงแต่ประวัติของท่านพระพิมลธรรมเท่านั้นที่สะท้อนให้เห็นพิษภัยทางการเมือง ในบางส่วนของประวัติของพระอาจารย์ฝั้น อาจาโร แห่งวัดป่าอุดมสมพร จังหวัดสกลนคร พระอาจารย์ชื่อดังด้านวิปัสสนากัมมัญฐานศิษย์ของพระอาจารย์มั่น ภูริทัตโต ในทางอีสาน ฉบับที่ 7 ได้สนับสนุนความเห็นที่ว่า “ความร้ายในทางโลกล้วน เหลือหลาย” ดังนี้

เมื่อจบการศึกษา พระอาจารย์ฝั้นมีความตั้งใจที่จะเข้ารับราชการ เพราะเป็นงานที่มีหน้ามีตา ได้รับความเคารพนับถือจากผู้คนในสมัยนั้น แต่ภายหลังได้เปลี่ยนความตั้งใจเดิมเสียโดยสิ้นเชิง ทั้งนี้ก็เพราะเมื่อครั้งไปเล่าเรียนกับที่เขยที่ขอนแก่น ที่เขยใช้ให้เอาปืนโตไปส่งให้นักโทษอยู่เสมอ นักโทษคนหนึ่งคือ พระยาณรงค์ฯ เจ้าเมืองขอนแก่นนั่นเอง ท่านต้องโทษฐานฆ่าคนตาย จึงถูกคุมขังตามกระบิลเมือง นอกจากนี้ยังมีข้าราชการถูกจำคุกอีกบางคน เช่น นายวีระพงศ์ ปลัดซ้าย เป็นต้น ต่อมาที่เขยได้ย้ายไปเป็นปลัดขวาที่อำเภอภูพาน จังหวัดเลย ครั้นเมื่อท่านเดินทางไปเยี่ยมภรรยาที่เขยต้องขอหาฆ่าคนตายเข้าอีก เมื่อได้เห็นข้าราชการใหญ่โตได้รับโทษ ไม่เว้นแม้แต่ผู้ได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์เป็นถึงพระยานาหมื่นดังกล่าว ท่านจึงเปลี่ยนใจไม่ยอมเข้ารับราชการเหมือนกับคนอื่นๆ ท่านรีบลาที่เขยกลับสกลนครทันที...เมื่อท่านอายุได้ 19 ปี พ.ศ.2461 ได้บรรพชาเป็นสามเณร เมื่ออายุครบได้อุปสมบทเป็นพระภิกษุ จนกระทั่ง พ.ศ.2463 ท่านจึงได้พบพระอาจารย์มั่น ภูริทัตโต และปวารณาตนขอเป็นศิษย์ตั้งแต่นั้น ต่อมาภายหลังท่านได้ตัดสินใจขอรับการญัตติเป็นพระภิกษุฝ่ายธรรมยุติกนิกาย

(ทางอีสาน ฉบับที่ 7 . 2555. หน้า 116-120)

ทางธรรมจึงกลายเป็นที่พึ่งสำคัญของผู้คนฝ่ายอีสานตั้งแต่อดีตจนปัจจุบัน แต่นั่นก็ไม่ได้หมายความว่าทางโลกกับทางธรรมเป็นคนละทางอย่างสิ้นเชิง เพราะถึงอย่างไรธรรมย่อมสงเคราะห์โลกเสมอ ขึ้นอยู่กับว่าคุณธรรมในใจคนจะมากพอที่จะก่อประโยชน์โภชนาผลแก่ผู้อื่นหรือไม่ ที่สำคัญวัดควรเป็นที่พึ่งแก่สังคมทั้งในทางจิตวิญญาณและการแก้ไขปัญหาชีวิตในโลกอันซับซ้อนของสังคมปัจจุบัน ทางอีสานฉบับที่ 5 นำเสนอประวัติและผลงานของ พระครูมงคลวรรัตน์ ในฐานะที่ท่านเป็นพระนักพัฒนา ที่มีแนวคิดที่ว่า “เราจำเป็นต้องสนับสนุนส่งเสริมให้วัดเป็นศูนย์กลางการศึกษาเรียนรู้ เท่าที่เราจะสามารถทำได้ นอกจากเรียนรู้หลักคำสอนในพระพุทธศาสนาแล้ว เราควรจะให้เขาได้ศึกษาได้เรียนรู้หลายๆ เรื่องให้ได้” นั่นเป็นแนวคิดสำคัญที่นำมาสู่การผสมผสานแนวทางที่หลากหลาย ให้สอดคล้องกับพื้นที่และฐานชุมชน แล้วผลักดันต่อยอดให้เกิดโครงการที่เป็นรูปธรรมต่างๆ มากมาย ภายในวัด เช่น สถานีวิทยุพระพุทธศาสนาจังหวัดอำนาจเจริญ ห้องสมุดรัตนประทีป กลุ่มสัจจะวันละบาทของผู้สูงอายุ รวมทั้งสร้างศูนย์ส่งเสริมสุขภาพโดยใช้สมุนไพรเป็นหลัก เนื่องจากท่านเห็นคุณค่าของภูมิปัญญาเกี่ยวกับสมุนไพรพื้นบ้านจึงได้พยายามรวบรวมและบันทึกประวัติของครูอาจารย์ที่เกี่ยวข้อง ซึ่งได้นำมาใช้ประโยชน์กับคนหลายกลุ่ม เช่น สมุนไพรช่วยผู้ติดเชื้อเอดส์ สมุนไพรช่วยผู้ติดเหล้าให้เลิกเหล้า เป็นต้น นอกจากนี้ยังเปิดศูนย์พัฒนาคุณภาพชีวิตผู้ติดยาเสพติด และขยายเครือข่ายการทำงานไปยังโรงพยาบาลอีกด้วย (ทางอีสาน ฉบับที่ 5 2555. หน้า 121-122) การทำงานผ่านความทุกข์ยาก ล้มลุกคลุกคลานกันมาตลอดเส้นทาง จนภายหลังหน่วยงานต่างๆ ของภาครัฐเริ่มมองเห็น “ของดี” ที่แตกหน่อขึ้นในวัดและเริ่มแตกยอดอ่อนออกสู่สังคมข้างนอก ในที่สุดวัดของท่านจึงได้รับการยกย่องให้เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ต้นแบบรุ่นที่ 2 จากสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษากระทรวงศึกษาธิการ

พันธกิจทางอีสานกับการตีแผ่วาทกรรมอาเซียน

การเตรียมความพร้อมของไทยเพื่อเข้าสู่ประชาคมอาเซียน คือประเด็นที่ปรากฏในนิตยสารทางอีสานแทบทุกฉบับ และต่างมีท่าทีที่มองว่ากระแสดังกล่าวเป็นเพียง “อาเซียนพีเวอร์ พระอภัยมณี” (จินตริย. ทางอีสานฉบับที่ 12, 2556 : 79-81) กล่าวคือมากจนเกินความพอดี แต่ส่งผลกระทบในทุกวงการไม่พบนัยในแวดวงวรรณกรรม เช่น ในแวดวงการศึกษาของไทย นิตยสารทางอีสานฉบับที่ 8 ได้เสนอบทความพิเศษเรื่อง

“ประชาคมอาเซียนที่ทางการศึกษาควรตระหนัก” ซึ่งชี้ประเด็นปัญหาว่าไทยไม่ได้เรียนรู้ข้อมูลที่รอบด้านและสอดคล้องกับสถานการณ์ความเป็นจริงอย่างลึกซึ้งของประเทศต่างๆ ภายในกลุ่มอาเซียน และหนังสือหลายเล่มที่เร่งผลิตออกมาอย่างรวดเร็วเพื่อใช้เป็นแบบเรียนรู้ตามกระแสอาเซียนนั้นก็มิชอบกพร่องมากมาย จนกลายเป็นย้ำความเข้าใจที่คลาดเคลื่อนเกี่ยวกับประชาคมอาเซียน กระแส “อาเซียนฟีเวอร์” จึงเป็นประโยชน์ในแง่การตลาดของสำนักพิมพ์ต่างๆ ที่ต่างพิมพ์หนังสือออกมา “พะเรอเกวียน” แต่ไม่ช่วยส่งเสริมการเรียนรู้ของคนไทยอย่างที่กล่าวอ้าง

สำหรับแวดวงวรรณกรรมก็ตื่นตัวไม่แพ้กัน นิตยสารทางอีสานฉบับที่ 9 คอลัมน์ “เดินทวนหนทาง” โดย สมคิด สิงสง ได้นำเสนอบทความเชิงเสียดสีเรื่อง “ชี้ข้าเขา : ขาดิช่วยอย่างดี” โดยมีคำถามสำคัญว่า “วรรณกรรมไทยจะช่วยคนไทยให้รู้เท่าทันอาเซียนมากน้อยเพียงใด หรือว่าเราจะเป็นได้แค่ “ชี้ข้าเขา” เช่นนี้รู้ไปหรืออย่างไร?” สมคิด สิงสง ได้นำเสนอข้อมูลทางประวัติศาสตร์ภายใต้การครอบงำของจักรวรรดินิยมที่ทำให้ไม่แปลกใจที่วัฒนธรรมชี้ข้าเขาจะครอบงำความคิดจิตสำนึกของเรา แต่ทำไมไม่เกิดการเรียนรู้หรือทบทวนตัวเอง สมคิด สิงสง ตั้งประเด็นคำถามว่าเปิดเสรีอาเซียน “ตั้งได้ให้เขารุมกินเราหรือเปล่า?” และขยายประเด็นด้วยข้อมูลจากเวทีอภิปรายเรื่อง “บทบาทวรรณกรรมไทยในเวทีอาเซียน” ในวาระประชุมใหญ่ประจำปีของสโมสรนักเขียนภาคอีสาน เมื่อปลายเดือนพฤศจิกายน 2555 เนื่องในโอกาสอาเซียนจกฉนิกรเป็นหนึ่งเดียวอย่างรอบด้านในปี พ.ศ. 2558 ว่า “การเตรียมพลังงานไฟฟ้า ทรัพยากรน้ำและระบบสาธารณสุขในทุกอย่างทั้งปวง แท้แล้วเตรียมเพื่อใคร? เพื่อคนไทย หรือเพื่อระบอบทุนข้ามชาติที่ประสานประโยชน์กับนายทุนชาติ กดหัวคนไทยลงเป็น “ชี้ข้า” อย่างที่เป็นมาและเป็นอยู่อย่างนั้นหรือ?” (สมคิด สิงสง, ทางอีสาน ฉบับที่ 9, 2556 : 73-75) แน่นนอนว่าหากเราพิจารณาข้อคิดของ สมคิด สิงสง โดยละเอียดก็必将เห็นว่า ความเป็นประชาคมอาเซียนย่อมมีความหมายต่อการเปลี่ยนแปลงสังคมไทยในทุกมิติ ทั้งในด้านเศรษฐกิจ การเมือง สังคม และวัฒนธรรม

ในด้านวัฒนธรรมซึ่งถือว่าเป็นส่วนที่ครอบคลุมความหมายทางสังคมอย่างลึกซึ้งนั้น สิ่งที่สายตาของนักเขียนอีสานมองเห็นอย่างเด่นชัดก็คือ “เมื่ออาเซียน เปลี่ยนการกิน” ในคอลัมน์อุษาคเนย์เห่กล่อม (Southeast Asian Lullaby) จินตริย์ได้นำเสนอว่า “ในครูลองแห่งวิถีความเชื่อร่วมกันของชาวอุษาคเนย์ได้ถูกเปลี่ยน เมื่อกระแสอาณานิคมคืบ

เข้ามาครอบครองอย่างมีอาจจะปฏิเสธ ทั้งวิทยาการเทคโนโลยี วัฒนธรรม ค่านิยมตะวันตกก็แผ่อิทธิพลเข้ามาเห็นวัฒนธรรมค่านิยมเดิมให้ถูกร่อนไปเป็นลำดับ...ไม่เว้นแม้แต่วัฒนธรรมการกิน และใช้จะเป็นเฉพาะคนไทยเท่านั้นชาวอาเซียนมีแนวโน้มจะเป็นทั้งมวลในลักษณะ

“...การกินอาหารที่เป็นเนื้อสัตว์ ไขมันอิ่มตัวสูง อาหารทอด อาหารที่มีการปรุงแต่งสำเร็จรูปมากขึ้น เช่น เนื้อเบอร์เกอร์ ไส้กรอก แฮม เบคอน มีผักน้อย แป้งมาก อาหารรสจัด-หวาน-มัน-เค็ม รวมทั้งกินในปริมาณที่มากกว่าปกติ เหล่านี้เป็นอาหารแบบฝรั่งตะวันตกในประเทศที่พัฒนาแล้วทั้งสิ้น ผลของการกินอาหารฟาสต์ฟู้ดซึ่งมีกากน้อยดังกล่าว ทำให้เป็นโรคอ้วน และโรคทันสมัยต่าง ๆ...ในสิบประเทศอาเซียน ประเทศที่ทันสมัยเจริญก้าวหน้าคือไต้หวัน ไช่โย เทคสมบูร์นแบบที่สุด คือ สิงคโปร์ ซึ่งพฤติกรรมการกินอาหารของคนสิงคโปร์ได้เปลี่ยนไปกินเหมือนฝรั่งทุกประการ”

(จินตริย์. ทางอีสาน ฉบับที่ 8 , 2555 : 58-60)

ทางอีสานรายงานการจับจ้อง “จีนาภิวัตน์กับอาเซียน”

ทองแถม นาครจำนง นักจีนศึกษาที่สำคัญของไทยได้ชี้ให้เห็นว่า จีน คือมหาอำนาจของภูมิภาคตะวันออกที่ทุกประเทศมีอาจละลายตา โดยเฉพาะเมื่อมองด้วยว่าประชาคมอาเซียนมี 3 เสาหลัก คือ เศรษฐกิจ ความมั่นคง และสังคมวัฒนธรรม คนทั่วไปมักเห็นเพียงว่า “ประชาคมอาเซียน” มีสมาชิก 10 ประเทศ แต่จริงๆ แล้ว “อาเซียน” ได้ผูกโยงเข้ากับประเทศใหญ่อื่นๆ ทางเศรษฐกิจอย่างใกล้ชิด โดยเรียกว่า อาเซียนบวกสาม – ASEAN PLUS 3 ทั้งนี้มีกรอบความร่วมมืออาเซียน + 3 เป็นกรอบความร่วมมือระหว่างประเทศสมาชิกอาเซียนกับประเทศนอกกลุ่ม 3 ประเทศ คือ จีน เกาหลี และญี่ปุ่น เพื่อส่งเสริมความร่วมมือในระดับอนุภูมิภาคเอเชียตะวันออก และเพื่อนำไปสู่การจัดตั้งชุมชนเอเชียตะวันออก (East Asian Community) โดยให้อาเซียนและกระบวนการต่างๆ ภายใต้กรอบการค้าเสรีตามความร่วมมืออาเซียน+3 เป็นกลไกสำคัญในการผลักดันให้บรรลุเป้าหมาย เนื่องในโอกาสครบรอบ 10 ปีของการจัดตั้งกรอบความร่วมมืออาเซียนบวกสามเมื่อปี พ.ศ.2550

ปัจจุบันจีนเป็นมหาอำนาจทางเศรษฐกิจและผูกพันใกล้ชิดกับอาเซียน เศรษฐกิจของจีนจะส่งผลกระทบต่ออาเซียนมา ชาวอาเซียน ชาวไทย ชาวอีสาน ไม่อาจหลีกเลี่ยงจาก

อิทธิพลของจีน ทั้งด้านเศรษฐกิจ การเมืองและสังคม จึงควรติดตามข้อมูล ศึกษาแนวคิด ทิศทางการพัฒนาเศรษฐกิจและการขยายอำนาจทางการเมือง การทหาร ของจีนอย่างใกล้ชิด ทั้งนี้จีนได้เข้าไปขยายเศรษฐกิจใน 3 ประเทศของอาเซียนมานานแล้ว ได้แก่ กัมพูชา ลาว และเมียนมาร์

เมื่อยี่สิบปีก่อนจีนมีนโยบายให้มณฑลยูนนานเป็นประตูสู่ภาคตะวันตก เป็นฐานขยายเศรษฐกิจไปสู่เมียนมาร์ อินเดีย และอาเซียน ทำให้เมืองไทยเกิดกระแส “สี่เหลี่ยมเศรษฐกิจ” อยู่พักใหญ่รัฐบาลจีนยกระดับเมือง “คุนหมิง” ให้เป็นศูนย์กลางทางการค้าสำคัญแห่งที่ 4 นอกเหนือจากปักกิ่ง เชียงไฮ้ และกวางโจว เพื่อให้คุนหมิงเป็น “เมืองหน้าด่าน” ในการค้าขายกับอาเซียน ตามมาด้วยการก่อสร้างสนามบินขนาดใหญ่อันดับ 4 ของประเทศโดยวางคุนหมิงให้เป็นศูนย์กลางการเงินแห่งใหม่ที่จะนำเงินสกุล “หยวน” ออกสู่อาเซียน เมื่อมณฑลยูนนานเติบโตทางเศรษฐกิจขึ้นมากแล้ว รัฐบาลกลางได้ปรับนโยบายเปลี่ยนให้เขตปกครองตนเองชนชาติจ้วง-กวางสี เป็นฐานที่มั่นในการรุกทางเศรษฐกิจต่ออาเซียน โดยตั้งเป้าหมายรุกเข้าไทยเป็นหลัก แล้วขยายต่อไปสู่ประเทศอาเซียนอื่นๆ

(ทองแถม นาครจำนง. ทางอีสาน ฉบับที่ 10, 2556 : 112)

ส่วนเส้นทางขนส่งไทย-จีน ได้แก่ 1) เส้นทาง R3W ผ่านด่านศุลกากรแม่สาย จังหวัดเชียงราย ต้องผ่านเข้าประเทศพม่าที่เมืองท่าขี้เหล็ก และผ่านถึงเมืองจิ่งหง หรือเชียงรุ่งในเขตปกครองตนเองสิบสองปันนา 2) เส้นทาง R3E ผ่านด่านศุลกากรเชียงของ จังหวัดเชียงราย ต้องผ่านเข้าประเทศลาวที่เมืองห้วยทราย แขวงบ่อแก้วของลาว และผ่านเข้าจีนต่อไป 3) เส้นทางขนส่งทางแม่น้ำโขงผ่านด่านศุลกากรเชียงแสน แม่น้ำโขงในภาษาไทลื้อเรียกว่า “แม่น้ำล้านช้าง” และคนจีนเรียกว่า “หลางซานเจียง” มีความยาว 4,909 ก.ม. ภายใต้ข้อตกลงการพัฒนาแม่น้ำโขงของ GMS ประเทศจีนได้พัฒนาและระเบิดเกาะแก่งในแม่น้ำโขงเพื่อมิให้เป็นอุปสรรคต่อการเดินทางเรือสินค้าในแม่น้ำโขง สำหรับท่าเรือหลักของจีน คือ ท่าเรือกวนเฉย ที่เมืองจิ่งหงหรือเชียงรุ่ง ที่สามารถขนถ่ายสินค้าได้ตลอดทั้งปี มายังท่าเรือเชียงแสน จังหวัดเชียงราย 4) เส้นทางขนส่งผ่านเวียดนาม เป็นการขนส่งทางถนน โดยผ่านด่านศุลกากรหนองคายหรือด่านศุลกากรบึงกาฬ ผ่านเข้าประเทศลาว ใช้เส้นทางหมายเลข 13 และหมายเลข 8 เข้าประเทศเวียดนาม ผ่านกรุงฮานอยถึงชายแดนจีนที่ด่านโยยีกวน หรืออานมิตรภาพของจีน โดยสามารถเชื่อมโยงการขนส่งกับเมืองหนานหนิง มณฑลกวางสีของจีน (ทองแถม นาครจำนง. ทางอีสาน ฉบับที่ 11, 2556

: 112) ผลจากการกำหนดเส้นทางยุทธศาสตร์การค้าของจีนนี้มีผลทำให้จังหวัดขอนแก่น ซึ่งเป็นศูนย์กลางการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมอีสาน ได้ประกาศเป็นศูนย์กลางของการฟื้นฟูเศรษฐกิจภูมิภาคอินโดจีน ลงนามความร่วมมือกับจีนในฐานะเมืองคู่แฝดของหนานหนิง รวมทั้งมีปรากฏการณ์การเชื่อมความสัมพันธ์ผ่านกิจกรรมทางวัฒนธรรมอย่างต่อเนื่อง เช่น การประกวดสิงโตนานาชาติ การจัดสวนหนานหนิงไว้ที่บึงแก่นนคร และการส่งศิลปินของเมืองขอนแก่นไปวาดภาพที่เมืองหนานหนิง เป็นต้น

ส่วนปรากฏการณ์ที่แสดงยุทธศาสตร์เชิงรุกทางวัฒนธรรมของจีนที่เด่นชัดมาก ได้แก่ การก่อตั้งสถาบันขงจื้อ เพื่อสอนภาษาและวัฒนธรรมจีนในมหาวิทยาลัยไทยหลายแห่ง รวมทั้งการก่อตั้งมหาวิทยาลัยภาษาและวัฒนธรรมปักกิ่งในไทย และส่งนักศึกษาจีนมาเรียนสาขาวิชาภาษาไทยและสาขาอื่นในไทยเกือบทุกมหาวิทยาลัย ซึ่งจากประสบการณ์ผู้เขียนที่มีโอกาสสอนทั้งนักศึกษาจีนและไทยพบว่า นักศึกษาจีนมีความกระตือรือร้นในการเรียนรู้สูงและมีเป้าหมายในการนำความรู้ไปต่อยอดในทางธุรกิจชัดเจนกว่านักศึกษาไทย ในขณะที่สังคมอีสานกำลังเคลื่อนตัวเข้าสู่ภาวะวิกฤตทางสังคมวัฒนธรรม จนทำให้กลุ่มนักเขียนมองปัญหาดังกล่าวนี้ด้วยความห่วงใยและพยายามรวมตัวกันทำกิจกรรมส่งเสริมสำนึกความเป็นลูกอีสาน

บทสรุป : จากทางอีสาน สู่อารักและสร้างสำนึก “ลูกอีสาน”

กระแสความตื่นตัวการเข้าสู่ประชาคมอาเซียนในปี 2558 ได้ทำให้หลายภาคส่วนหลายกลุ่มองค์กรจัดกิจกรรมกระตุ้นเตรียมความพร้อมในหลายลักษณะ สโมสรนักเขียนภาคอีสานร่วมกับ กองทุนคำพูนบุญทวี และองค์การบริหารส่วนจังหวัดยโสธร สนับสนุนโดยปตท.จำกัด (มหาชน) การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย (กฟผ.) และเอสซีจีเปเปอร์จำกัด (มหาชน) ได้จัดกิจกรรมภายใต้โครงการ “เรียนรู้รากเหง้า ก่อนก้าวเข้าสู่ประชาคมอาเซียน ด้วยแบบเรียน “ลูกอีสาน” ขึ้น เมื่อวันที่ 21-22 มิถุนายน 2556 เพื่อเตรียมความพร้อมให้กับเด็กและเยาวชนคนอีสาน ได้เตรียมตัว เตรียมความรู้ เพื่อจะก้าวเข้าสู่ประชาคมอาเซียน นอกจากนี้ยังมุ่งเน้นเสริมความรู้ให้กับเด็กและเยาวชนพร้อมผู้สนใจเข้าร่วมเรียนรู้เรื่องราวของตนเองผ่านงานประเพณีวรรณกรรม จากหนังสือนวนิยายเรื่อง “ลูกอีสาน” ผลงานการเขียนของ “คำพูน บุญทวี” ศิลปินแห่งชาติ ปี พ.ศ.2544 และนักเขียนซีไรต์ปี 2523 ชาวอำเภอทรายมูล จังหวัดยโสธร

โดยหนังสือเล่มดังกล่าว เป็นการสะท้อนภาพชีวิตความเป็นอยู่ของคนอีสานในช่วงปี พ.ศ.2500 หรือช่วงก่อนที่รัฐจะเริ่มดำเนินนโยบายตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ การส่งเสริมให้เยาวชนได้อ่านนวนิยายเรื่องลูกอีสานจึงเป็นการส่งเสริมให้คนรุ่นใหม่ได้มีโอกาสเรียนรู้และศึกษาความเป็นมาว่าด้วยการต่อสู้ของพ่อแม่ ปู่ย่าตายาย หรือวิถีดั้งเดิมของ “ลูกอีสาน” ทั้งด้านภาษา ความเชื่อ ความอดทน ความยึดมั่นในจารีตประเพณี สำนึกรักในแผ่นดินเกิด และยังได้ปลุกเร้าความรู้สึกภาคภูมิใจและตระหนักรู้ในความเป็นคนอีสาน หนังสือลูกอีสานได้รับรางวัลดีเด่นประเภทนวนิยายจากคณะกรรมการพัฒนาหนังสือแห่งชาติประจำปี พ.ศ.2519 และได้ถูกนำมาสร้างเป็นภาพยนตร์จนเป็นภาพจำของความเป็นอีสาน ซึ่งฉากชีวิตและตัวละครที่เกิดขึ้นในนวนิยายเรื่องนี้ล้วนเป็นฉากชีวิตของตัวละครเอกในเรื่องที่ถ่ายแบบมาจากชีวิตจริงของ “คำพูน บุญทวี”

ทั้ง คำพูน บุญทวี และนักเขียนในกลุ่มสโมสรนักเขียนภาคอีสาน ต่างมองความสุข ความโศก เป็นภาวะความรู้สึกและนึกคิดอันเกิดจากการให้ความหมายเชิงคุณค่า ถ้าไม่เห็นค่าในสิ่งที่ตนเป็นตนมีก็ยากที่จะเป็นสุขได้ เช่นครั้งหนึ่งเมื่อคนอีสานเคยพอใจในชีวิตตามอัตภาพของตนก็มองว่าภาวะเรียบง่ายนั้นสงบสุข แต่ต่อมากลับมองความเรียบง่ายนั้นว่าเป็นความยากจนและด้อยพัฒนา ก็แสวงคุณภาพชีวิตที่เชื่อว่าดีกว่า ทันสมัยกว่า สะดวกสบายและมั่งคั่งกว่า จนในที่สุดความลุ่มหลงในมายาโลกาภิวัตน์ได้พัดพาการเปลี่ยนแปลงเชิงคุณค่ามาสู่อีสานจนทั่วทุกหัวระแหง วิถีความทันสมัย (modernity) ได้เปลี่ยนวิถีจารีตของท้องถิ่นทุกระดับ ทั้งในระดับความหมาย ระดับโครงสร้างความสัมพันธ์ และระดับคุณค่าและอัตลักษณ์ ทางอีสาน จึงเป็นเวทีแสดงพันธกิจทางสังคมของนักเขียนอีสาน เพื่อสื่อสารความจริงทางสังคมให้ชาวอีสานและคนไทยทุกภูมิภาคได้ตระหนักว่า ทูตทางสังคมวัฒนธรรมอันเป็นรากฐานของเรานั้นคือสิ่งที่สำคัญที่เราต้องเรียนรู้ เพราะหากเราเข้าใจตัวเราอย่างลึกซึ้ง เราจะเข้าใจปัจจุบัน และรู้เท่าทันความเป็นไปในอนาคต ทางอีสานจึงเป็นฝ่ายที่เลือกสื่อสาร ความรู้ ความจริง ด้วยวิธีการที่จะช่วยให้คนอีสานและคนไทยทุกภูมิภาคได้เรียนรู้ตามแนวคิด “ลึกซึ้งรากเหง้า เข้าใจปัจจุบัน รู้ทันอนาคต” และเมื่อเป็นเช่นนั้นได้จริง ทุกข์หรือโศกที่สั่งสมมาในประวัติศาสตร์การพัฒนาที่ย่อมสร้างชาและนำมาความสุขมาสู่เราทั้งประเทศ

บรรณานุกรม

สามารถเข้าชมเว็บ-แม็กกาซีน ได้ที่ www.e-shann.com e-mail : e-shann@hotmail.com, e_shann@yahoo.com

ภาพปกนิตยสารทางอีสาน ฉบับที่ 1-14 และฉบับพิเศษ จาก <http://e-shann.com>

นิตยสารทางอีสาน ฉบับแหกหมาน ประจำเดือนพฤษภาคม 2555

นิตยสารทางอีสาน ฉบับที่ 2 ประจำเดือนมิถุนายน 2555

นิตยสารทางอีสาน ฉบับที่ 3 ประจำเดือนกรกฎาคม 2555

นิตยสารทางอีสาน ฉบับที่ 4 ประจำเดือนสิงหาคม 2555

นิตยสารทางอีสาน ฉบับพิเศษ “โสมบุญกองทุนทางอีสาน” 22 สิงหาคม 2555

นิตยสารทางอีสาน ฉบับที่ 5 ประจำเดือนกันยายน 2555

นิตยสารทางอีสาน ฉบับที่ 6 ประจำเดือนตุลาคม 2555

นิตยสารทางอีสาน ฉบับที่ 7 ประจำเดือนพฤศจิกายน 2555

นิตยสารทางอีสาน ฉบับที่ 8 ประจำเดือนธันวาคม 2555

นิตยสารทางอีสาน ฉบับที่ 9 ประจำเดือนมกราคม 2556

นิตยสารทางอีสาน ฉบับที่ 10 ประจำเดือนกุมภาพันธ์ 2556

นิตยสารทางอีสาน ฉบับที่ 11 ประจำเดือนมีนาคม 2556

นิตยสารทางอีสาน ฉบับที่ 12 ประจำเดือนเมษายน 2556

นิตยสารทางอีสาน ฉบับที่ 13 ประจำเดือนพฤษภาคม 2556

นิตยสารทางอีสาน ฉบับที่ 14 ประจำเดือนมิถุนายน 2556